

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Mariaus Mulmos,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

BENDRININKAVIMAS IR JO REIŠMĖ BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI
COMPLICITY AND ITS SIGNIFICANCE FOR CRIMINAL LIABILITY

Darbo vadovas: lekt. dr. Justas Namavičius

Darbo recenzentas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Vilnius, 2016

Turinys

Įvadas	3
1. Bendrininkavimo instituto istorinė raida	7
2. Bendrininkavimas ir bendrininkų rūšys (LR BK 24 straipsnis).....	11
2. 1. Bendrininkavimo objektyvieji požymiai.....	11
2. 1. 1. Bendrininkavimo atskyrimas nuo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos.....	16
2. 1. 2. Bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis.....	18
2. 2. Bendrininkavimo subjektyvieji požymiai	23
2. 2. 1. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką požymiai	23
2. 2. 2. Bendrininkavimo tyčios turinys	26
2. 3. Bendrininkų rūšys	30
2. 3. 1. Vykdytojas	31
2. 3. 2. Organizatorius.....	33
2. 3. 3. Kurstytojas	35
2. 3. 4. Padėjėjas	36
3. Bendrininkavimo formos (LR BK 25 straipsnis).....	40
3. 1. Bendrininkų grupė	41
3. 2. Organizuota grupė.....	44
3. 3. Nusikalstamas susivienijimas	46
4. Bendrininkų baudžiamoji atsakomybė (LR BK 26 straipsnis)	50
4. 1. Bendrininkų baudžiamosios atsakomybės akcesoriškumas. Vykdytojo ekscesas. 50	
4. 2. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkaujant.....	54
4. 3. LR BK 249 str. „Nusikalstamas susivienijimas“	57
5. Organizuoto nusikalstamumo samprata tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose	62
Išvados	66
Šaltinių sąrašas.....	68
Santrauka.....	72
Summary	73

Ivadas

Nagrinėjamos temos aktualumas. Nusikalstamos veikos gali būti padaromos ne tik pavienio asmens, bet neretai ir grupės bendrai veikiančių asmenų. Kitaip tariant, nusikalstamos veikos gali būti padaromos asmenims bendrininkaujant. Šioms nusikalstamoms veikoms įstatymo leidėjas yra skyręs ypatingą dėmesį – Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau – LR BK) 24 str. įtvirtintas bendrininkavimo institutas apibrėžia tokias veikas kaip tyčinį bendrą dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių LR BK 13 str. nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimą darant nusikalstamą veiką. Be kita ko, LR BK apibrėžiamos keturios bendrininkų rūšys (vykdytojas, organizatorius, kurstytojas, padėjėjas), išskiriamos trys bendrininkavimo formos (bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas), numatytas specifinis bendrininkų baudžiamosios atsakomybės, savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką reguliavimas, be to, nusikalstama veika padaryta grupės asmenų laikoma kvalifikuojančiu kai kurių LR BK specialiojoje dalyje įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėčių požymiu, o atskirais atvejais tai sudaro atskiros nusikalstamos veikos sudėtį.

Matyti, kad toks įstatymo leidėjo pasirinktas bendrininkavimo instituto įtvirtinimas LR BK parodo, jog tai – ypatinga nusikaltimo padarymo forma. Kelių asmenų suderinta bendra nusikalstama veika yra potencialiai pavojingesnė visuomenei negu analogiška, bet padaroma vieno asmens. Veikiant bendrai paprastai egzistuoja tvirtesnis psichologinis nusistatymas ir pasiryžimas padaryti arba tęsti nusikalstamą veiką, geriau apgalvoti jos padarymo būdus, pasirinkti efektyvesnius įrankius ir priemones. Tai dažniausiai sudaro galimybę asmenims padaryti sudėtingesnius nusikaltimus, įtvirtina daugiau galimybių paslėpti nusikalstamos veikos pėdsakus, sudaro kliūtis išaiškinti nusikalstamą veiką, galų gale, suderintais veiksmais keli asmenys gali sukelti sunkesnius nusikalstamos veikos padarinius.²

Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – IRD) pateikiama statistika,³ matyti, kad grupės asmenų nusikalstamumas Lietuvoje – gana dažnas reiškinys. Lyginant absoliučius statistinius rodiklius, pastebėtina, kad 2005-2011 metų laikotarpiu buvo tiriama apie 7-8 tūkstančiai nusikalstamų veikų, padarytų grupės asmenų (tai kiekvienais metais sudarydavo apie 19-

---

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741).

² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154.

³ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Nusikalstamumas pagal savivaldybes. [interaktyvus; žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga per internetą <<http://www.ird.lt/nusikalstamumas-pagal-savivaldybes/?lang=lt>>.

21% visų ištirtų nusikalstamų veikų). Tiesa, 2011-2015 metų laikotarpiu ištiriamų asmenims bendrininkaujant padarytų nusikalstamų veikų skaičius mažėja, tačiau procentaliai jis išlieka gana didelis – 2015 metais buvo užregistruota 72 343 nusikalstamos veikos, kurių buvo ištirta apie 55 %. 4 939 ištirtos nusikalstamos veikos buvo padarytos grupės asmenų, kas sudarė apie 13% visų ištirtų nusikalstamų veikų. Šie statistiniai rodikliai lemia, kad su bendrininkavimo institutu susijusios normos teisės praktikų yra taikomos gana dažnai.

Platus su bendrininkavimo instituto susijusių normų taikymas sąlygoja faktą, kad neretai yra susiduriama su šių normų taikymo problematika. Viena vertus, iš esmės egzistuojant gana aiškioms faktinėms situacijoms, kai, pavyzdžiui, keli asmenys atlieka vagystę, atliktų veiksmų inkriminavimas ir normų taikymas yra gana paprastas dėl egzistuojančių aiškių inkriminuojamos veikos požymių, tačiau atskirais atvejais teismams nagrinėjant bylas LR BK normų taikymui reikalingų požymių nustatymas tampa sudėtingesnis, atsiranda probleminių teisės taikymo klausimų, susijusių su bendrininkavimu su nenustatytu asmeniu, bendrininkavimo rūšių, formų atskyrimu, bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių turinio nustatymu, prisidėjimo prie nusikalstamos veikos atskyrimu nuo bendrininkavimo ir kt.

Darbo objektas. Magistro darbo objektą iš dalies apibūdina magistrinio darbo tema – bendrininkavimas ir jo reikšmė baudžiamajai atsakomybei. Magistro darbe yra akcentuojamasi į bendrininkavimo instituto ir su juo susijusių normų teismų praktikoje taikymo sąlygas, kurių tinkamas nustatymas yra pagrindas teisingos ir teisėtos asmens baudžiamosios atsakomybės paskyrimui.

Darbe nesiekama iš naujo analizuoti teisės doktrinoje jau pakankamai plačiai teisės teoretikų išnagrinėtų teorinių bendrininkavimo instituto aspektų. Vis dėlto, struktūriškai atsižvelgiant į pagrindinius doktrinoje suformuotos bendrininkavimo instituto teorinius bruožus bei ribotą darbo apimtį, magistro darbe nuosekliai atskleidžiami ir vertinami probleminiai teismų praktikoje analizuojami su bendrininkavimo institutu susiję klausimai. Be kita ko, darbe nėra apsiribojama vien tik teismų praktikoje formuojamos pozicijos vertinimu – analizuojamos ir vertinamos specifinės teisės teoretikų pozicijos.

Atsižvelgiant į apibrėžtą darbo objektą, magistriniam darbui keliamas pagrindinis **tikslas** – išskirti teoriniame bei praktiniame lygmenyje apibrėžiamus pagrindinius analizuojamo bendrininkavimo instituto bei su juo susijusių normų bruožus, didelį dėmesį skiriant teismų praktikos analizei.

Siekiant minėto tikslo, magistriniam darbui yra keliami tokie **uždaviniai**:

1. Pateikti bendrininkavimo instituto istorinę raidą, bendrais bruožais palyginti jį su anksčiau galiojusio baudžiamuoju kodeksu,⁴ pagrindinį dėmesį skiriant šiuo metu galiojančiame LR BK įtvirtintų normų bendrininkavimo institutu susijusių normų pakeitimams, jų turiniui.

2. Apibrėžti pagrindinius objektyviuosius ir subjektyviuosius bendrininkavimo instituto kvalifikavimo kriterijus, jų turinį remiantis teismų praktika.

3. Pateikti LR BK įtvirtintų ir teismų praktikoje aiškinamų bendrininkavimo rūšių, formų sampratą, pateikti jų skirtumus ir panašumus, išgryninti pagrindinius jų atribojimą lemiančius kriterijus.

4. Išanalizuoti bendrininkų baudžiamosios atsakomybės ypatumus, jos taikymo pagrindus, ypač atsižvelgiant į ypatingą įstatymo leidėjo pasirinktą nusikalstamo susivienijimo (kaip nusikalstamos veikos sudėties bei bendrininkavimo formos) reglamentavimą.

5. Pateikti pagrindiniuose su organizuotu nusikalstamumu susijusiuose tarptautiniuose teisės aktuose (dėl kurių buvo atliekami LR BK pakeitimai) pateikiamas kovos su organizuotu nusikalstamumu gaires, palyginti juose įtvirtintą organizuotumo sampratą ne tik tarpusavyje, bet ir ryšium su LR BK įtvirtintomis bendrininkavimo formomis.

Šie uždaviniai struktūriškai atsispindi darbo 1-5 dalyse.

Darbo originalumas ir naujumas. Bendrininkavimo institutas ir su juo susiję specifiniai probleminiai aspektai buvo nagrinėti A. Gutausko (daug dėmesio skyrė organizuotos grupės, nusikalstamo susivienijimo reglamentavimo, bendrininkų baudžiamosios atsakomybės klausimams), G. Būdyvdžio, I. Žukovaitės, J. Kačerkausko, O. Fedosiuk, V. Piesliako ir kitų teisės teoretikų moksliniuose darbuose. Per pastaruosius metus buvo parašyta ir keletas magistrinių darbų panašiomis į šį magistrinį darbą temomis, tačiau šiuose darbuose temos nagrinėjimas apsiriboja daugiausiai teoriniu lyginamuoju aspektu.

Šiame magistriniame darbe atliktas tyrimas yra grindžiamas naujausia ir aktualiausia teismų formuojama praktika bei joje pateikiamomis su nagrinėjamu institutu susijusiomis pozicijomis. Be kita ko, maksimaliai yra vengiama prieš tai buvusiuose darbuose pateiktų, baudžiamosios teisės doktrinoje ir taip aiškiai suformuotų, problemų nekeliančių teorinių pozicijų pateikimo. Vis dėlto, siekiant bendro aiškumo darbe yra pateikiamos pagrindinės principinės teorinės nuostatos bei lyginamos skirtingos

---

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Vyriausybės žinios. 1961. Nr. 18–147).

baudžiamosios teisės mokslininkų pozicijos, pasiūlymai, susiję su probleminiais nagrinėjamo instituto klausimais.

Tyrimo metodai. Atsižvelgus į atliekamo tyrimo objektą, šiame darbe keliamam tikslui ir uždaviniams pasiekti buvo taikomi mokslinio tyrimo metodai – kritinės analizės, mokslinės literatūros, lingvistinis, istorinis, lyginamasis, sisteminis, teleologinis ir kt. metodai.

Kritinės analizės metodas pasitelkiamas norint įvertinti esamo bendrininkavimo instituto teisinio reguliavimo bei teismų formuojamos praktikos apibrėžties privalumus, trūkumus bei probleminius aspektus.

Sisteminis metodas buvo naudojamas aiškinant bendrininkavimo instituto normas, kurių reguliavimas yra įtvirtintas tiek bendrojoje, tiek specialiojoje LR BK dalyse.

Mokslinės literatūros analizės metodas buvo pasitelktas, analizuojant skirtingas su nagrinėjama tema susijusias teisės mokslininkų pozicijas.

Svarbiausia literatūra. Magistro darbe analizuojamas aktualus Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, jo pakeitimai, anksčiau galiojęs 1961 m. baudžiamasis kodeksas, Jungtinių Tautų konvencija prieš organizuotą nusikalstamumą, Europos Sąjungos Tarybos sprendimai, susiję su nagrinėjama tema. Siekiant kuo išsamiau išnagrinėti magistrinio darbo temą, išskirti su nagrinėjama tema susijusius probleminius klausimus bei pateikti galimus jų sprendimo būdus daugiausia vadovautasi Lietuvos autorių: J. Prapiesčio, G. Būdvydžio, V. Piesliako., O. Fedosiuk, A. Gutausko pateikiamomis pozicijomis. Be kita ko, svarbūs literatūros šaltiniai yra baudžiamosios teisės mokslininkų kolektyvų išleisti baudžiamosios teisės vadovėliai, baudžiamojo kodekso komentarai, pavieniai atskirų autorių straipsniai. Magistro darbe gausiai remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei kitų Lietuvos teismų formuojama praktika.

1. Bendrininkavimo instituto istorinė raida

Šiandien Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse bendrininkavimas apibrėžiamas, kaip tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių LR BK nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Tokia bendrininkavimo instituto samprata egzistuoja nuo 2003 metų naujojo LR BK įsigaliojimo.⁵ Vis dėlto, atsižvelgiant į Lietuvos istoriją, šalyje būta ir kitų įstatymų, savaip pateikiančių skirtingą bendrininkavimo instituto reguliavimą, kurie turėjo įtakos dabartiniam įstatymo formavimuisi. Galų gale po naujojo LR BK įsigaliojimo, kodifikuotas teisės aktas keitėsi, todėl yra tikslinga apžvelgti ne tik seniau galiojusius teisės aktus, jų raidą, bet ir LR BK pakeitimus, kuriais keistos su bendrininkavimo institutu susiję normos.

Pirmą kartą bendrininkavimo samprata buvo susidomėta XX amžiaus pradžioje, kai po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, Lietuvos teritorijoje įsigaliojo Rusijos Imperijos įstatymai, tame tarpe ir Rusijos imperijos 1903 metų baudžiamasis statutas,⁶ kuris buvo pagrindinis Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinis.⁷ Paminėtina, kad įvedant Baudžiamąjį statutą nepriklausomoje Lietuvoje,⁸ Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas kai kurias jo vietas, taip pat visa, kas prieštaravo laikinajai Lietuvos konstitucijai, pripažino negaliojančiais, kiek pakeitė jame numatytą bausmių sistemą, padarė kai kurių smulkių, bet būtinų redakcinių pakeitimų: žodžiai „Rusija“, „Rusijos valdinys“ pakeisti žodžiais „Lietuva“, „Lietuvos pilietis“.⁹ Baudžiamajame statute būtinas nusikaltimo požymis buvo kaltė, kurios forma buvo svarbi nustatant konkrečių nusikalstamų veikų rūšių baudžiamumą. Skiriant bausmę, įstatymuose atsižvelgta į kaltųjų asmenų dalyvavimo padarant nusikaltimą mastą. Bendrininkams, veikusiems pagal nusikalstamą susitarimą, buvo numatyta vienoda bausmė su vykdytojais, bet teismas, atsižvelgdamas į nedidelę jų prisidėjimo svarbą, galėjo bausmę švelninti. Tik už padarytus nusižengimus atsakė vien vykdytojai. Taip pat nebuvo baudžiamas bendrininkas, atsisakęs dalyvauti nusikaltime ir ėmėsis priemonių neleisti jo padaryti.¹⁰

---

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 d. pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymą. (Valstybės žinios. 2002. Nr. 112-4970).

⁶ VANSEVIČIUS S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 7.

⁷ ANDRIULIS V. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 405.

⁸ Turima omenyje laikotarpį nuo 1918 m. vasario 16 d. (Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas) iki 1940 m. birželio 15 d. (Sovietų Sąjungos okupacija).

⁹ ANDRIULIS V. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 405.

¹⁰ *Ibid.* p. 408-409.

Sovietų Sąjungai Antrojo Pasaulinio karo metu okupavus Lietuvą, 1903 m. Baudžiamasis statutas buvo pakeistas Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamuoju kodeksu.¹¹ Juo remdamosi sovietinės respublikos kūrė savo baudžiamuosius kodeksus. Lietuvos SSR baudžiamąjį kodeksą¹² (toliau – 1961 m. Baudžiamasis kodeksas) priėmė Lietuvos SSR Aukščiausioji taryba 1961 m. birželio 26 d. (pradėtą taikyti nuo rugsėjo 1 d.). Įsigaliojus šiam kodeksui, Lietuvos teritorijoje Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas neteko galios.¹³

1961 m. Baudžiamajame kodekse bendrininkavimo institutas buvo įtvirtintas 18 straipsnyje „Bendrininkavimas“, kaip „tyčinis bendras dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas nusikaltimo padaryme“. Be sąvokos, normoje įtvirtintos ir bendrininkų rūšys (vykdytojas, organizatorius, kurstytojas, padėjėjas) bei nurodytos specifinės bendrininkavimo aplinkybės, į kurias turi būti atsižvelgiama skiriant bendrininkams bausmę, t.y. laipsnis ir pobūdis.

Pagal 1961 m. Baudžiamojo kodekso 18 straipsnį, bendrininkavimas buvo suprantamas kaip tyčinės nusikalstamos veikos forma, kai nusikaltimą bendromis pastangomis padaro du ar daugiau asmenų. Šio baudžiamojo kodekso ypatingojoje dalyje bendrininkavimo formoms apibūdinti buvo vartojamos sąvokos: grupiniai veiksmai, grupė, grupė iš anksto susitarusių asmenų, nusikalstama grupuotė, banditinė gauja, antitarybinė organizacija ir kt. Bendrininkų dalyvavimas nusikaltimo padaryme galėjo pasireikšti tiek aktyviais veiksmais, tiek neveikimu. Tiesa, organizatoriaus ir kurstytojo veika pasireiškėdavo tik veikimu. Bendrininkavimo objektyviajai pusei buvo būdinga kiekvieno bendrininko dalyvavimas atliekant veiką, bendras veikos rezultatas, priežastinis ryšys tarp veikos ir bendro nusikalstamo rezultato. Tuo tarpu subjektyviajai pusei buvo būdinga kiekvieno bendrininko tyčia. Be to, bendrininkavimas negalėjo būti konstatuotas, kai keli asmenys kartu nusikaltimą padarė dėl neatsargumo arba vienas iš asmenų veikė tyčia, o kitas dėl neatsargumo.¹⁴

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1961 m. Baudžiamasis kodeksas šalyje vis dar galiojo ir buvo pakeistas daugiau nei septyniasdešimt kartų, siekiant jį suderinti su valstybės santvarka, kadangi įstatymų leidėjui reikėjo laiko naujam kodeksui parengti.¹⁵ Dabartinis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas įsigaliojo tik 2003

---

¹¹ BIELINIS A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. *Teisės problemos*, 2007. Nr. 3 (57), p. 63.

¹² Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Vyriausybės žinios. 1961. Nr. 18-177).

¹³ ANDRIULIS V. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 482.

¹⁴ BIELIŪNAS E. et. al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 41-42.

¹⁵ ANDRIULIS V. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 526.

metais ir per 13 pastarųjų galiojimo metų buvo keistas 64 kartus.¹⁶ tačiau pakeitimų, susijusių su bendrininkavimo instituto normomis¹⁷ būta dviejų,¹⁸ todėl jas galima laikyti gana „pastoviomis“ ir įstatymų leidėjo pakankamai išsamiai apibrėžtomis. Be to, minėti pakeitimai yra susiję su LR BK 25 straipsniu: 2003 m. įstatymo leidėjas antroje minėtos normos dalyje konkretizavo, kad bendrininkų grupei konstatuoti reikia, kad bent du asmenys, kurie yra vykdytojai, darytų, tęstų ar užbaigų nusikalstamą veiką, o ketvirtojoje dalyje įtvirtino, kad nusikalstamam susivienijimui gali būti prilyginta ir teroristinė grupė; 2013 m. pakeitime numatyta, kad nusikalstama veika gali būti kvalifikuota kaip atlikta veikiant organizuotoje grupė bei nusikalstamame susivienijime ir tada, kai susitariama atlikti ir vieną ar kelis apysunkius nusikaltimus, taigi – išplėsta minėtų formų įtvirtinimo teismų nutartyse galimybė.

Dabartiniame LR BK bendrininkavimo institutui yra skiriama ypatinga vieta baudžiamosios teisės bendrosios dalies normų sistemoje, kadangi bendrininkavimas yra suvokiamas kaip ypatinga tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kai nusikalstama veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis.¹⁹ LR BK 24 straipsnyje pateikiama bendrininkavimo samprata, pagrindiniai objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių reikalavimai, norint veiką konstatuoti padarytą bendrininkaujant, taip pat numatytos keturios bendrininkų rūšys (vykdytojas, organizatorius, kurstytojas padėjėjas); LR BK 25 straipsnyje yra įtvirtintos trys bendrininkavimo formos (bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas), o LR BK 26 straipsnyje numato pagrindines bendrininkų baudžiamosios atsakomybės gaires. Be šių pagrindinių tiesiogiai bendrininkavimo institutą ir jo ypatybes apibrėžiančių normų, LR BK egzistuoja dar šešios bendrosios dalies normos,²⁰ numatančios bendrininkų baudžiamosios atsakomybės ypatumus.

---

¹⁶ Lietuvos Respublikos tiesės aktų registras. [interaktyvus; žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43>>.

¹⁷ Turima omenyje LR BK 24-26 str.

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinimo 2000 m. rugsėjo 26 D. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1733); Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250¹, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2013. Nr. 75-3768). Turima omenyje LR BK 24, 25, 26 straipsnius.

¹⁹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154.

²⁰ LR BK 4 str. (bendrininko nusikalstamos veikos padarymo vietos ypatumai), 21 str. (rengimasis padaryti nusikaltimą), 23 str. (savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką), 24 str. (bendrieji baudmės skyrimo pagrindai), 58 str. (bausmės skyrimas nusikalstamos veikos bendrininkams), 60 str. (atsakomybė sunkinančios aplinkybės), 62 str. (švelnesnės, negu įstatymo numatyta, baudmės skyrimas).

LR BK specialiojoje dalyje galima surasti dar vieną naujovę (lyginant su galiojusiu 1961 m. Baudžiamuoju kodeksu) – 249 straipsnį „Nusikalstamas susivienijimas“. Šios normos įsigaliojimas siejamas Lietuvos Respublikos ratifikuota 2000 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą,²¹ kurios tikslas – skatinti bendradarbiavimą siekiant užkirsti kelią tarptautiniam organizuotam nusikalstamumui ir veiksmingiau kovoti su juo,²² penktuoju straipsniu. Būtinybė turėti tokios paskirties normą atitinka Europos Sąjungos Tarybos pamatinį sprendimą 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu,²³ kuris reikalauja, kad valstybės narės kriminalizuotų aktyvų dalyvavimą nusikalstamoje organizacijoje.²⁴ Šios normos turinys bus nagrinėjamas tolesnėje magistrinio darbo dalyje.

Apibendrinant išdėstyta, konstatuotina, kad aptartos bendrininkavimo instituto sampratos ir jų įtvirtinimai įstatymo lygmens teisės aktuose artimai siejasi su laikotarpiu, kurio metu jie buvo priimti. Nesunku pastebėti, kad teisės aktams Lietuvos Respublikai esant Tarybų Sąjungos sudėtyje didelę įtaką darė šios socialistinės šalies politika, tuo tarpu šiuo metu tokią įtaką daro Europos Sąjungos bei kitų tarptautinių organizacijų priimami teisės aktai. Tačiau galima teigti, kad visi istoriškai buvę pakeitimai nepriklausomos Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjui leido suformuoti modernų, šiuolaikišką, tarptautines nuostatas atitinkantį bendrininkavimo institutą, kurio samprata įgijo konkretumo, aiškumo ir apibrėžtumo.

---

²¹ Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. 24 str. 1 d. (Valstybės žinios. 2000. Nr. 51-1933).

²² *Ibid.* 1 straipsnis.

²³ Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. spalio 24 d. pagrindų sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu.

²⁴ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 224-225.

2. Bendrininkavimas ir bendrininkų rūšys (LR BK 24 straipsnis)

Bendrininkavimą, kaip ir bet kurią kitą nusikalstamos veikos formą, apibūdina bei atskleidžia įstatymo leidėjo įtvirtinta objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma.²⁵ Pabrėžtina, kad šie požymiai nėra tik teisės teorijos konstruktas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) taip pat pabrėžia jų svarbą formuojamoje praktikoje,²⁶ teigdamas, kad „pagrindžiant bendrininkavimą dėl konkrečios nusikalstamos veikos padarymo, turi būti nustatyta tos veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma (LR BK 2 str. 4 d.), t.y. ne tik nusikalstamos veikos, dėl kurios padarymo sujungiamos kelių asmenų pastangos, sudėtis, numatyta konkrečiame LR BK specialiosios dalies straipsnyje, bet kartu ir tos veikos padarymo formos – bendrininkavimo objektyvieji bei subjektyvieji požymiai, numatyti atitinkamuose LR BK 24, 25 straipsniuose.“

Matyti, kad LAT akcentuodamas minėtų požymių svarbą, teigia, jog tinkamam bendrininkavimo instituto taikymui yra svarbu ir tinkamas LR BK 24 str. 3-6 d. įtvirtintų bendrininkavimo rūšių bei LR BK 25 str. įtvirtintų bendrininkavimo formų nustatymas. Todėl vadovaujantis šia formuojama praktika, toliau darbe bus analizuojami bendrininkavimo objektyvieji požymiai (dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką; tokių asmenų veikos bendrumas), subjektyvieji požymiai (susitarimas daryti nusikalstamą veiką; tyčia bendrininkaujant), bendrininkų rūšys (vykdytojas, organizatorius, kurstytojas, padėjėjas), bendrininkavimo formos²⁷ (bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas)²⁸ bei aptariami su jais susiję svarbiausi baudžiamosios teisės taikymo praktikoje kylantys probleminiai klausimai.

2. 1. Bendrininkavimo objektyvieji požymiai

Lingvistiškai analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 24 str. 1 d., matyti, kad įstatyme tiesiogiai įvardijami du objektyvieji bendrininkavimo požymiai:²⁹

1. Dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką;
2. Kelių asmenų veikos bendrumas.

²⁵ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2014.

²⁷ Bendrininkavimo formos atskirai analizuojamos 3 darbo skyriuje.

²⁸ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154-164.

²⁹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 88.

Tačiau norint tinkamai apibūdinti bendrininkavimo instituto objektyviąją dalį, neužtenka analizuoti vien tik ką tik paminėtus įstatymo dispozicijoje numatytus požymius. Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai pažymi, jog kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas) turi priežastinį ryšį su bendromis pasekmėmis (ar bendra nusikalstama veika).³⁰ Todėl bendri padariniai inkriminuojami asmenims tik esant kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių padarinių priežastiniam ryšiui.³¹ Remiantis šia baudžiamosios teisės doktrinos pozicija pažymėtina, jog priežastinis ryšys – trečias svarbus požymis, norint taikyti bendrininkavimo institutą.

Pirmiausia, bendrininkavimui būdinga tai, kad darant tą pačią nusikalstamą veiką dalyvauja – bendrai veikia – du ar daugiau nusikalstamos veikos subjektų. Mažiausias bendrininkų skaičius – du asmenys.³² Bendrininkavimo subjektams – bendrininkams, LR BK 24 str. 1 d. yra keliamas ne tik skaičiaus, bet ir amžiaus reikalavimas, kylantis iš LR BK 13 str., pagal kurį, veikos, atliktos bendrininkaujant, subjektu gali būti pripažintas tik tas bendroje nusikalstamoje veikoje dalyvaujantis fizinis asmuo, kuris yra sulaukęs amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė už jo konkrečiai padarytą (daromą) nusikalstamą veiką.³³ Be to, normoje yra įtvirtintas pakaltinamumo reikalavimas: asmuo turi būti pakaltinamas – gebėti suvokti savo veiksmus ir juos valdyti, arba ribotai pakaltinamas, t.y. negalintis visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų asmuo. Priešingu kaltininkui pasitelkus neturinčius minėtų požymių asmenis, jie nebus laikomi nusikalstamos veikos bendrininkais – tokiu atveju kaltininkas atsakys kaip nusikalstamos veikos vykdytojas, veikęs vienas.³⁴

Analizuojamo požymio kontekste paminėtina ir LAT formuojama praktika. Teismas laikosi teorijoje formuojamos pozicijos, jog kiekvieno bendrininkavimo atveju kaip atitinkamų požymių visuma turi būti konstatuotas visų bendrininkų atitikmuo įstatyme nustatytiems subjekto aptartiems bendriesiems subjekto požymiams (amžiui ir pakaltinamumui), tačiau teismas turi nustatyti „ir (ar) specialiuosius (užimamos pareigos, jų pobūdis) požymius, kad yra bent dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai.“³⁵

³⁰ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

³¹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 90.

³² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154.

³³ LR BK 13 str. numato, kad pagal kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo buvo suėję šešiolika metų, o LR BK 13 str. 2 d. numatytais atvejais – keturiolika metų.

³⁴ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154-155.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011.

Specialiuosius požymius turintis asmuo LAT praktikoje³⁶ dar vadinamas „specialiuoju subjektu“ – tai tokie asmenys, kai tam tikri jiems būdingi požymiai be bendrųjų požymių atskirai yra nurodomi normos dispozicijoje (pvz.: „valstybės tarnautojas“ LR BK 225 str. atveju). Pažymėtina, kad specialiuosius požymius turinčiu asmeniu negalima laikyti juridinio asmens. LR BK 24 str. prasme juridinis asmuo negali būti tiesioginiu bendrininkavimo subjektu, kadangi pagal LR BK 20 str. juridinis asmuo LR BK numatytais atvejais gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, todėl tokiais atvejais pripažinus tokį fizinį asmenį kaltu bendrininkavus tam tikroje nusikalstamoje veikoje bendrininkavimas gali būti inkriminuotas ir juridiniam asmeniui.

Apibendrinant, teigtina, kad bendrininkavimo tiesioginiu subjektu gali būti tik pakaltinamas, LR BK numatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus sulaukęs asmuo, tačiau svarbu ir tai, kad tam tikrais atvejais gali egzistuoti ir specialių požymių, kurių nenustačius asmens nebus galima laikyti nusikalstamos veikos bendrininku. Baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad tokiais atvejais kiti bendrininkai, neturintys tokių specialių požymių, gali būti tik organizatoriais, kurstytojais, padėjėjais, bet ne nusikalstamos veikos vykdytojais.³⁷ LAT formuojamoje praktikoje taip pat laikosi tokios pozicijos. Pavyzdžiui LAT nagrinėtoje piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi byloje nusikalstamos veikos bendrininkai V. S., R. G. ir E. R. buvo nuteisti kaip padėjėjai, kadangi jie savo veiksmais iš anksto žinodami viešojo pirkimo konkurso sąlygas ir, bendrininkaudami su tiesioginiais nusikalstamos veikos vykdytojais G. D. ir V. P. (abu – valstybės tarnautojai), pateikė tikrovės neatitinkančius dokumentus, taip eliminuodami kitus viešojo pirkimo dalyvius, kadangi jų pasiūlymas atitiko mažiausios kainos kriterijų ir tokiu būdu UAB „A“ buvo paskelbta minėto konkurso laimėtoja. Šiuo atveju V. S., R. G. ir E. R. buvo pripažinti nusikalstamos veikos padėjėjais, kadangi LR BK numatyta, jog piktnaudžiavimo sudėties subjektu gali būti tik valstybės tarnautojas ar jam prilyginamas asmuo, todėl vykdytojais buvo pripažinti tik G. D. ir V. P., tuo tarpu kiti bendravykdytojai atitiko tik bendruosius jiems inkriminuojamos veikos subjekto požymius.³⁸

Kelių asmenų veikos bendrumas – kita būtina objektyviosios bendrininkavimo instituto pusės instituto dalis. Vytautas Piesliakas pažymi, kad kelių asmenų veikos bendrumas gali įgauti šias formas:³⁹

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-5/2012.

³⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 160.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-400/2011.

³⁹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 90.

1. Kiekvienas bendrininkas iki galo padaro nusikalstamą veiką;
2. Kiekvienas iš bendrininkų padaro dalį nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių arba vieni padaro visus požymius, kiti – dalį;
3. BK specialiojoje dalyje įstatyme numatytus objektyviuosius veikos požymius įgyvendina tik vienas ar keli bendrininkai, o kiti nusikaltimo sudėties požymių neįgyvendina, taigi nusikaltimo lyg ir nepadarą, tačiau tokiu atveju kiti bendrininkai padaro veikas, kurios tiesiogiai nėra jiems inkriminuojamas nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai. Jie savo veikomis nulemia kitų asmenų veikas, todėl jų padarytos veikos priešastingai susijusios su kitų bendrininkų padarytomis veikomis.

Vertinant išvardintus punktus pažymėtina, jog dėl bendros veikos atsiradusios pasekmės yra bendros visiems ir atskirai nedalijamos bendrininkams.⁴⁰ Pavyzdžiui LAT nagrinėtoje nužudymo byloje E. D. ir D. V. nuteisti už tai, kad tyčia nužudė D. B. Šią veiką jie padarė mušdami, spardydami nukentėjusįjį, taip jam padarydami mirtinos gyvybei žalos. Nors pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai jau buvo nurodę, kad kaltininkai veikė bendrininkų grupėje, visgi kasatorius D. V. skunde teigė, jog „byloje reikėjo nustatyti bendrus duomenis, patvirtinančius jo ir E. D. susitarimą siekti D. B. nužudymo, kadangi jie nebuvo susitarę nužudyti D. B. ir jo veiksmai neturėjo jokios įtakos D. B. mirčiai, nes mirtinus smūgius sudavė E. D.“ LAT šiuo atveju konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas aprobavo faktą, kad D. B. spardė abu nuteistieji, be to, remiantis pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, darytina neabejotina išvada, kad abu nuteistieji suvokė, vertino ne tik savo, bet ir bendrininko veiką bei jos pasekmes.⁴¹ Taigi, darytina pagrįsta išvada, kad šiuo atveju teismai tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir įvertino minėtų asmenų veiksmų bendrumą bei suvokimą taip veikti.

Objektyviojo požymio – veikos bendrumo – analizavimo kontekste svarbus kitas, bendrininkavimo institutui būdingas požymis – priešastinis ryšys. Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai pažymi, jog kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas) turi priešastinį ryšį su bendromis pasekmėmis (ar bendra nusikalstama veika),⁴² dėl to bendri padariniai inkriminuojami asmenims tik esant kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių padarinių priešastiniam ryšiui.⁴³ Matyti, kad priešastinio ryšio nustatymas yra svarbus asmenų veikos bendrumo konstatavimui. Juk gali pasitaikyti situacijų, kai objektyviąją nusikaltimo sudėties pusę realizuoja ne visi bendrininkai, o tik vykdytojas

⁴⁰ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-653/2007.

⁴² ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

⁴³ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 90.

(vykdytojai).⁴⁴ Tokiu atveju tarp jų veikos visuomet turi būti konstatuotas priežastinio ryšio buvimas, kurį įrodyti padeda ši sąlygų visuma:⁴⁵

1. Bendrininko veiksmai (neveikimas) laiko atžvilgiu yra pirmesni, negu bendrai padaryta veika ar kilę bendros veikos padariniai;
2. Bendrininko veiksmai (neveikimas) yra būtina sąlyga darant bendrą nusikalstamą veiką ar atsirandant bendriems padariniams;
3. Bendra nusikalstama veika ir bendri nusikalstami padariniai – dėsningas ir būtinas bendros bendrininkų veiklos rezultatas;
4. Padaroma bendra nusikalstama veika ar atsiranda nusikalstamų padarinių būtent dėl bendrininkų veiksmų (ir (ar) neveikimo) visumos, o ne dėl kitų asmenų veikos ar atsitiktinių aplinkybių.

Aptartos svarbaus bendrininkavimo instituto objektyviosios pusės požymio sąlygos turi svarbią reikšmę. Jos ne tik nustato baudžiamosios atsakomybės pagrindus bendrininkams, bet ir nubrėžia ribą, už kurios baigiasi bendrininkavimas.⁴⁶ Todėl svarbu pažymėti, kad aptartos sąlygos yra būdingos tiek nusikalstamoms veikoms, kurios yra aprašytos materialiomis sudėtimis, tiek veikoms, kurias įstatymų leidėjas aprašė kaip formalias sudėtis.⁴⁷ Formalių nusikalstamos veikos sudėčių atveju (kai veikos pasekmės yra paliekamos už nusikalstamos veikos sudėties ribų), bendrininkavimo bendras rezultatas yra pati veika. Tokiu atveju, LAT teigimu, tarp kiekvieno bendrininko nusikalstamų veiksmų ir bendrai padarytos veikos turi būti nustatytas priežastinis ryšys.⁴⁸ Materialiųjų sudėčių atveju priežastinis ryšys visais atvejais turi būti nustatomas tarp bendrininkų veiksmų ir atsiradusių padarinių, kurie esti vieningu visų bendrininkų veiklos rezultatu.⁴⁹

Nagrinėjami bendrininkavimo požymio – priežastinio ryšio – tinkamas konstatavimas leidžia ne tik „susieti“ kaltininko veiksmus su nusikalstama veika ar dėl jos atsiradusiais padariniiais. Jo nustatymas leidžia teismui spręsti apie asmens psichinį santykį su padariniiais. Kaip pabrėžia LAT, priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių yra objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kaltė – subjektyvusis, todėl jų

---

⁴⁴ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

⁴⁵ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 156.

⁴⁶ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

⁴⁷ Nusikaltimų sudėtys, kurios apima ne tik pačią veiką, bet ir jos sukeltas pasekmes yra vadinamos materialiosiomis sudėtimis (pvz.: nužudymų, kūno sužalojimų, vagysčių, plėšimų ir kitos sudėtys), tuo tarpu jei įstatymo leidėjas konstruodamas nusikaltimo sudėtį apsiriboja tik veikos aprašymu, o jos pasekmes palieka už nusikaltimo sudėties ribų, tai tokias sudėtis galima laikyti formaliosiomis nusikaltimų sudėtimis (pvz.: šmeižimo, kontrabandos, neteisėtų finansinių operacijų bei kitos sudėtys). ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 156-157.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-275/2007.

⁴⁹ Šiaulių miesto apylinkės teismo 2010 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-108-616/2010.

nustatymas turėtų būti tokia tvarka: tik nustačius objektyvius požymius, gali būti nustatytas psichinis asmens santykis su jais.⁵⁰ Pavyzdžiui sunkaus sveikatos sutrikdymo byloje LAT nagrinėjo kasatorių A. G., A. G. ir V. K. skundus, kuriais jie nuginčyti priešastinio ryšio buvimą tarp veikos ir padarinių, teigdami, kad turi būti nustatyta, kokius sužalojimus sukėlė kiekvieno iš jų padaryti smūgiai. LAT šiuo atveju pabrėžė, kad A. G. pirmasis sudavė V. R. (nukentėjusiajam) į galvos sritį smūgius, tai matydami A. G. ir V. K. bei A. G. kiekvienas taip pat sudavė kumščiais V. R. į galvos sritį ne mažiau kaip po du kartus. Tarp šių nuteistųjų veiksmų ir kilusių padarinių – sunkaus sveikatos sutrikdymo – teismas nustatė būtiną priešastinį ryšį ir padarė išvadą, kad bendrininkai veikė tyčia. Tiesa, LAT pabrėžė, kad šiuo atveju žemesnių instancijų teismai nenurodė tyčios rūšies ir neatskleidė rūšies turinio, todėl iš bylos duomenų konstatavo, kad bendrininkai veikė tiesiogine neapibrėžta tyčia ir veika buvo kvalifikuota pagal atsiradusius padarinius.⁵¹

Apibendrinant, teigtina, kad aptartų objektyvių bendrininkavimo požymių – dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką ir tokių veiksmų bendrumo nustatymas yra pagrindas tinkamam bendrininkavimo instituto teisiniam kvalifikavimui. Pažymėtina, kad kaip trečiąjį objektyvų bendrininkavimo požymį galima skirti ir priešastinį ryšį tarp bendrininko veiksmų ir nusikalstamos veikos ar ja atsiradusių padarinių. Todėl ir priešastinio ryšio konstatavimo svarba turėtų būti labiau pabrėžiama ir baudžiamosios teisės doktrinoje.

Tiesa, su bendrininkavimo objektyviosios pusės požymiais yra siejama ir du probleminiai, praktikoje neretai pasitaikantys, klausimai: 1) bendrininkavimo atskyrimas nuo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos (šis atribojimas siejamas su minėtu tinkamo priešastinio ryšio nustatymu); 2) bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis (LAT praktikoje atsiradusi situacija, kai bendrininkavimas inkriminuojamas asmeniui, neturint faktinių duomenų apie jo amžių ir pakaltinamumą). Šias problemas darbe bus analizuojamos toliau.

2. 1. 1. Bendrininkavimo atskyrimas nuo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos

Prisidėjimas prie nusikalstamos veikos – tokia susidariusi situacija, kuri yra susijusi su kitų asmenų daroma veika, tačiau tarp šios veikos ir prisijungusio asmens nėra visų LR BK 24 str. numatytų požymių, todėl tokios asmens veikos negalima laikyti bendrininkavimu. Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai pabrėžia, kad priešastinis ryšys

---

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojame byloje 2K-70-976/2016.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojame byloje 2K-424/2012.

yra vienas iš svarbiausių momentų, atribojantis bendrininkavimą nuo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos.⁵² Būtent priežastinio ryšio nebuvimas neleidžia konstatuoti atitinkamos asmens veikos kaip bendrininkavimo. Veika, atitinkanti „prisidėjimo prie nusikalstamos veikos“⁵³ sąvoką, yra pavojinga visuomenei veika, nes ji apsunkina ruošiamų nusikaltimų prevenciją, jau padarytų nusikaltimų ir jų subjektų išaiškinimą ir nubaudžiamumą. Tokiomis veikomis galima laikyti LR BK specialiojoje dalyje įtvirtintus 189 str. (nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas), 237 str. (nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimas) bei 238 str. (nepranešimas apie nusikaltimą).

Nors prisidėjimas prie nusikalstamos veikos nėra priežastiniu ryšiu tiesiogiai susijęs prie jos padarymo, tačiau norint konstatuoti tokį atvejį turi būti susiformavęs tam tikras sąmoningas tyčinis padėjimas vykdytojui.⁵⁴ Štai LAT nagrinėtoje byloje,⁵⁵ susijusioje su LR BK 237 str. 1 d. taikymu teismas konstatavo, kad norint asmenį nuteisti pagal minėtą normą būtina įrodyti, kad „jis suvokė, jog automobilis įgytas nusikalstamu būdu, ir norėjo jį paslėpti“, tuo tarpu kitoje byloje⁵⁶ LAT pripažino asmenį kaltu padariusį LR BK 189 str. 1 d. numatytą veiką, kadangi jis suvokė, kad kitam asmeniui perleidžia vogtus daiktus ir norėjo taip veikti. Iš pateiktos LAT praktikos matyti, jog asmeniui norint taikyti atsakomybę už veikas, kurios iš esmės atitinka prisidėjimo prie nusikalstamos veikos sampratą, visais atvejais yra būtina konstatuoti tiesioginės tyčinės kaltės formos buvimą, kadangi minėtos normos yra suformuotos kaip formaliosios nusikalstamų veikų sudėty.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pasisakęs dėl priežastinio ryšio buvimo aptariamo tipo nusikalstamosiose veikose. Pavyzdžiui 2012 m. lapkričio 13 d. nutartimi⁵⁷ A. F. buvo nuteistas už tai, kad pagrobė du svetimus automobilius, o V. K. buvo nuteistas už tris nusikalstamas veikas, kuriomis jis įgijo nusikalstamu būdu gauto turto, žinodamas, kad jis yra vogtas (dviejuose iš trijų V. K. nusikalstamos veikos epizodų įgytas turtas buvo pagrobtas būtent paties A. F.). Nuteistasis A. F. buvo įpareigotas atlyginti nukentėjusiesiems atsiradusią žalą civilinio ieškinio tvarka. Prokuroras ginčijo apygardos teismo išvadą, kuria V. K. nebuvo pripažintas solidariuoju civilinio ieškinio atsakovu,

---

⁵² ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 265.

⁵³ Pažymėtina, kad tokios sąvokos LR BK nėra.

⁵⁴ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 120.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-294/2009.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-271/2006.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-553/2012.

teigdamas, kad neteisingai nebuvo nustatytas priežastinis ryšys tarp V. K. padarytų veiksmų (nusikalstamu būdu gauto turto realizavimo) ir atsiradusių padarinių (nukentėjusiųjų asmenų turtinės žalos dėl jiems priklausančio turto vagystės). LAT pabrėžė, kad negalima konstatuoti V. K. veiksmuose buvusio priežastinio ryšio, kadangi turtinė žala nukentėjusiesiems atsirado dėl A. F. įvykdytų vagysčių, todėl nėra būtinų sąlygų solidariai priteisti civilinius ieškinius nukentėjusiesiems.

Apibendrinant minėtąsias nutartis bei mokslinėje teisinėje doktrinoje pateiktą medžiagą, galima teigti, jog norint atskirti bendrininkavimo tipo veikas nuo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos, svarbu nustatyti asmens tyčios kryptingumą (kaltininkas turi suvokti, kad atlieka veikas, kuriomis jis prisideda prie jau įvykdytos nusikalstamos veikos) bei priežastinio ryšio nebuvimą tarp pagrindinės veikos ir kaltininko veiksmų. Be to, svarbu paminėti, jog baudžiamoji atsakomybė už kai kurias sąmoningas prisidėjimo formas yra ribota. LR BK 237 ir 238 straipsnių 2 dalyse nurodoma, kad už šiuose straipsniuose numatytas veikas neatsako nusikaltimą padariusio asmens artimieji giminaičiai ir šeimos nariai.⁵⁸ Tuo tarpu už LR BK 189 str. numatytos veikos padarymą atsako visi asmenys, kurie atitinka LR BK numatytus nusikalstamos veikos subjektiškumo požymius.

2. 1. 2. Bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis

Bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis – kitas probleminis LAT praktikoje nagrinėjamas klausimas. LR BK įstatymo leidėjas šios sąvokos neįtvirtino, tačiau pastebėtina, kad net ir teisės taikymo praktikams tai vis dar išlieka diskutiniu klausimu. Iki 2009 m. sausio 6 d. plenarinio posėdžio nutarties⁵⁹ apskritai nebuvo vieningos praktikos dėl bendrininkavimo su nenustatytais asmenimis. Vis dėlto, minėtoje nutartyje LAT suformavo poziciją, kurios esmė – bendrininkavimas įmanomas su tokiais asmenimis, tačiau ir su šia nuomone sutiko ne visi LAT teisėjai. Todėl geriausia temą šį klausimą atskleisti yra būtent analizuojant minėtą nutartį.

Minėtoje nutartyje LAT susidūrė su faktine situacijoje, kurioje L. P. nuteista pagal LR BK 182 str. 1 d. už tai, kad ji veikdama su nenustatytu (tiek ikiteisminio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo metu) asmeniu, bylos dokumentuose įvardintu kaip „Vyga“, apgaule savo naudai įgijo svetimą turtą – 500 Lt. Šiuos veiksmu L. P. atliko į nukentėjusiosios K. I. mobilųjį išsiuntusi apgaulingą žinutę, neva ji – į nelaimę patekusi dukra, kuri prašo pagalbos iš mamos. Nukentėjusioji po žinutės pervedė minėtą pinigų sumą į L. P. sąskaitą,

---

⁵⁸ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 121.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009.

kuri tą pačią dieną iš sąskaitos pinigų išgrynino. Atrodytų paprastas telefoninio sukčiavimo atvejis suformavo precedentą dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu konstatavimo.

LAT plenarinė sesija teigia, kad „Teismų praktikoje susiduriama su atvejais, kai asmuo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką kartu su nenustatytu asmeniu. Kadangi šio asmens pakaltinamumo ir amžiaus neįmanoma patikrinti, kyla klausimas, ar galima konstatuoti byloje bendrininkavimo buvimą. Teismų praktika nagrinėjamu klausimu nevienoda, tačiau bendrininkų grupės aplinkybė tokiais atvejais dažnai šalinama iš kaltinimų ir teismų nuosprendžių. Kita vertus, plenarinė sesija pažymi, kad nusikalstamos veikos dalyvio įvardijimas procesiniuose dokumentuose kaip nenustatyto asmens nebūtinai reiškia, kad apie jį nieko nežinoma ir kad nėra galimybių nustatyti jo indėlį į bendrą veiką, susitarimo su kaltinamuoju bei jų tyčios bendrumo. Nenustatytas asmuo iš tiesų gali būti žinomas, bet pasislėpęs nuo teisėsaugos institucijų, pagaliau apie šio asmens pakankamą atsakomybę amžių, gebėjimą suvokti ir valdyti savo veiksmus, jo susitarimą su kaltinamuoju bei tyčios turinį teismas gali spręsti iš byloje surinktų įrodymų ir nustatytų faktinių aplinkybių specifikos. Todėl bendrininkavimo su asmeniu, įvardytu kaip nenustatytas asmuo, pašalinimas iš kaltinimo neturi būti sprendžiamas formaliai, o bendrininkavimo konstatavimas tokiu atveju nebūtinai reiškia netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą.

<...> Plenarinė sesija taip pat pažymi, kad svarbiausia bendrininkavimo instituto funkcija baudžiamojoje teisėje yra užtikrinti, kad už nusikalstamą veiką atsakytų ne vien tas, kuris tiesiogiai realizavo visus jos objektyviusius požymius (vykdytojas), bet ir tie, kurie organizavo, sukurstė, padėjo padaryti šią nusikalstamą veiką arba kartu su vykdytoju bent iš dalies realizavo jos požymius (bendravykdytojas). Tokie asmenys atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia (BK 26 straipsnio 1 dalis). Taigi, nors šie asmenys patys nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių nerealizuoja ar realizuoja tik iš dalies, bet jų veikimas ar neveikimas pripažįstamas nusikalstamu, nes jie dalyvavo nusikalstamoje veikoje kaip vykdytojo bendrininkai. Eliminavus bendrininkavimą, nebelieka ir pagrindo patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn už bendrai padarytą veiką, nes vykdytojo atlikti veiksmai jiems nebegali būti inkriminuojami, tuo tarpu jų pačių veikoje nėra visų būtinų nusikalstamos veikos sudėties požymių. Taigi, tais atvejais, kai asmuo, kuris pats nerealizavo visų būtinų objektyvių nusikalstamos veikos požymių, tačiau kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką kartu su nenustatytu vykdytoju, bendrininkavimo konstatavimas ar pašalinimas iš kaltinimo tampa esminis jo baudžiamosios atsakomybės klausimas.“

Tokia LAT plenarinės sesijos pozicija vertintina dviprasmiškai. Vis dėlto suprantamas pagrindinis tikslas – suformuoti vieningą teisės taikymo praktiką atvejais, kai veikos padarymas bendrininkaujant, remiantis byloje esančia medžiaga, yra akivaizdus, nors ir nežinomi konkretūs duomenys, charakterizuojantys konkretų veikos bendrininką (ar bendrininkus). Šiuo atveju dviprasmybė pasireiškia tuo, kad yra siekiamo pozityvaus tikslo, t.y. individualizuotos baudžiamosios atsakomybės taikymo veiką padariusiam asmeniui, tačiau tai daroma nesilaikant imperatyvaus bendrininkavimo subjekto reikalavimų, įtvirtintų LR BK 13 str., 17 str., 18 str., 24 str. – amžiaus bei pakaltinamumo. Kitaip tariant, susidaro situacija, kai minėtų normų taikymas yra argumentuojamas tik sąlyginai žinoma, byloje tiesiogiai neįtvirtinta informacija.

Vis dėlto, LAT aptariamoje plenarinės sesijos nutartyje nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kuriose teigiama, kad byloje nėra įrodymų, pagrindžiančių asmens dalyvavimą padarant nusikalstamą veiką, ir kad bendrininkavimas pagrįstas prielaidomis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai teigė, jog iš byloje surinktų duomenų matyti, kad su kaltininke L. P. kartu veikė ir kitas asmuo. Taip pat teismas remiasi tuo, kad kitose bylose Panevėžio miesto apylinkės teisme nuosprendžiais L. P. buvo nuteista už sukčiavimus, padarytus su ir šioje byloje nenustatytu asmeniu. „Plenarinė sesija konstatuoja, kad nagrinėjamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, nustatęs kaltinamosios L. P. ir nenustatyto asmens veikos bendrumą, jos susitarimą su šiuo asmeniu bei tyčią padaryti nusikalstamą veiką kartu su juo, taip pat nesant byloje duomenų, suteikiančių pagrindą abejoti dėl nenustatyto asmens pakaltinamumo ir pakankamo atsakomybei amžiaus, pagrįstai konstatavo, kad ji padarė nusikalstamą veiką bendrininkaudama su šiuo asmeniu ir veikė su juo bendrininkų grupe.“ Vis dėlto, byloje nebuvo faktinių duomenų, pagrindžiančių šią teismo poziciją. Plenarinė sesija apsiribojo argumentu, jog „apeliacinės instancijos teismas, nepagrįstai pašalindamas pirmosios instancijos teismo išvadą, jog L. P. nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupe su nenustatytu asmeniu, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą.“

Tiesa, pažymėtina, jog su šiuo plenarinės sesijos sprendimu nesutiko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Jonas Prapiestis. 2009 m. sausio 9 d. jis pateikė atskirąją nuomonę⁶⁰ dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties, kurioje jis konstatavo, kad pagal baudžiamąjį įstatymą kiekvieno bendrininkavimo atveju kaip atitinkamų požymių visuma turi būti konstatuota ir tai, kad visi bendrininkai atitinka bendrininkavimo subjekto bendruosius požymius, kad yra bent

---

⁶⁰ 2009 m. sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Jono Prapiescio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties.

dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog kėsinaisi į tą patį objektą ir t.t. Teisėjas pabrėžė, jog bendrininkavimo institutas BK reglamentuotas itin išsamiai, kas rodo įstatymo leidėjo siekį šį institutą taikyti tik tais atvejais, kai visiškai aišku, kad nusikalstama veika padaryta tyčia bendromis kelių asmenų pastangomis. J. Prapiestis kritikuoja plenarinę sesiją, nes, pasak jo, „plenarinės sesijos nutartyje pateiktoje bendrininkavimo sampratoje, nors ir remiamasi BK 24 straipsnio 1 dalimi, aiškaus ir imperatyvaus nurodymo į būtinus pagal baudžiamąjį įstatymą bendrininkavimo subjekto – bendrininko – bendruosius požymius (amžių, pakaltinamumą) nėra.“ Teisėjas teigia, jog šiuo konkrečiu atveju, kuomet yra keičiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu, yra pagrindas abejoti, ar plenarinė sesija atitinkamą amžių ir pakaltinamumą laiko būtinais kiekvieno bendrininko, o kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiais. Atskirojoje nuomonėje pabrėžiama, jog „tokia plenarinės sesijos pozicija nesuderinama su baudžiamuoju įstatymu, pagal kurį atitinkamas amžius ir pakaltinamumas yra būtini kiekvieno bendrininko, o kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiai (BK 24 straipsnio 1 dalis).“

J. Prapiestis teigia, jog aptariamo konkretaus atvejo metu, nenustatyto asmens, vardu „Vyga“, amžius yra grindžiamas pirmosios instancijos teismo prielaida. Teisėjas priduria, jog bylos proceso metu nebuvo galimybių įsitikinti, kad šis asmuo yra pakaltinamas, kokia jo tyčia. Šiuo atveju galima sutikti su teisėjo pozicija, nes norint taikyti bendrininkavimo institutą, būtina konstatuoti visus bendrininkavimo požymius. Susidarė situacija, kurią plenarinė sesija apibūdino kaip „negalėjimą patikrinti nenustatyto asmens pakaltinamumo ir amžiaus“. Todėl visiškai sutinkama su J. Prapiesties nuomone dėl kuriamo precedento pagrįstumo ir teisėtumo.

Be to, J. Prapiesties teigimu, plenarinės sesijos išaiškinimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsniui,⁶¹ kuriame yra įtvirtinta nekaltumo prezumpcija. Valstybės institucijos, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, apskritai turi susilaikyti nuo asmens įvardijimo kaip nusikaltėliu. Tiesa, J. Prapiestis priduria, jog „nurodymas teismo nuosprendyje faktinių aplinkybių, būtinų aprašant nuteistojo padarytą nusikalstamą veiką ir kartu susijusių su nenustatyto asmens padaryta veika, savaime dar nereiškia tokio asmens nekaltumo prezumpcijos pažeidimo. Tačiau nuosprendyje šias aplinkybes įmanoma ir būtina išdėstyti taip, kad nuosprendis nesudarytų pagrindo manyti, jog teismas pripažįsta kaltu nusikalstamos veikos padarymu ir asmenį, kurio kaltumas nėra

---

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014).

įrodytas įstatymo nustatyta tvarka.“ Teisėjo manymu, kasacinis skundas byloje turėjo būti atmestas paliekant galioti apeliacinės instancijos sprendimą be pakeitimų, nes „iš bylos medžiagos matyti, kad, pripažįstant nuteistąją L. P. kalta dėl nusikalstamos veikos padarymo, nebuvo būtina konstatuoti, jog ji bendrininkavo su nenustatytu asmeniu.“

Apibendrinant LAT plenarinės sesijos nutartį bei J. Prapiesčio atskirąją nuomonę, teigtina, jog teisėjo nuomonę patvirtinantys argumentai atrodo labiau pagrįsti. Bendrininkavimo instituto esmę įstatymo leidėjas LR BK suformavo kaip objektyvių ir subjektyvių požymių visumą, kurią kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, norint konstatuoti veikai padarytai bendrininkaujant. Bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu atveju, nėra visiškai aišku, ar šis asmuo yra pakaltinamas, kokia buvo jo tyčia. Gali susidaryti ir tokių situacijų, kada apskritai nėra aišku, ar „nenustatytas asmuo“ egzistuoja, todėl manytina, kad „bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu“ praktikos reikėtų vengti.

2. 2. Bendrininkavimo subjektyvieji požymiai

Subjektyvieji bendrininkavimo požymiai – kita svarbi bendrininkavimo instituto sudėties dalis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 24 str. 1 d. yra numatyta, jog subjektyviajai bendrininkavimo pusė susideda iš tyčinių bendrininkų veiksmų, saistomų vieninga tyčia, siekiant daryti nusikalstamą veiką. Todėl galima išskirti šiuos subjektyviuosius bendrininkavimo požymius:⁶²

1. Susitarimas daryti nusikaltimą;
2. Tyčia bendrininkauti.

Šie minėti bendrininkavimo subjektyviosios pusės požymiai daro įtaką nusikalstamos veikos pavojingumui bei lemia tai, jog nusikalstama veika bus atlikta keliems asmenims pasitelkus bendras jėgas, dėl kurių bendrininkams atsiras grėsmė būti patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn už atsiradusį vieningą nusikalstamą rezultatą.

2. 2. 1. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką požymiai

Pirmiausiai, pabrėžtina, jog būtinas bendrininkavimo požymis yra kelių asmenų susitarimas. Būtent susitarimo pagrindu atsiranda asmenų veikos bendrumas ir tyčia daryti nusikaltimą bendromis pastangomis. Nesant susitarimo geriausiu atveju galima kelti atskirų asmenų prisidėjimo prie padarytos veikos,⁶³ bet ne bendrininkavimo klausimą. Bendrininkavimo susitarimo svarba yra pabrėžtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje:⁶⁴ „būtinu bet kurios bendrininkavimo rūšies ar formos požymiu yra bendrininkų tarpusavio susitarimas. Įstatymas nenurodo, kaip bendrininkai turi susitarti dėl bendros nusikalstamos veikos, kad būtų konstatuotas bendrininkų susitarimas, todėl kiekvieno bendrininkavimo atveju teismas privalo konstatuoti šį būtiną bendrininkavimo požymį atsižvelgęs į konkrečias bylos aplinkybes. Teismų praktikoje įsitvirtino nuostata, kad bendrininkų susitarimas gali būti išreikštas bet kokia forma – žodžiu, raštu ar konkliudentiniais veiksmais (gestu, mimika ir t. t.), todėl įrodinėjant susitarimo buvimą nėra būtina nustatyti, kad visi bendrininkai buvo išsamiai aptarę nusikalstamos veikos detales. Bendrininkų susitarimas gali įvykti bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje, t. y. iki bus pasiektas norimas rezultatas. Visi bendrininkai atsako pagal tą patį BK straipsnį, numatantį bendrai padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai nustatomas vykdytojo ekscesas (bendrininkų susitarimo ribų peržengimas).“

⁶² PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 91.

⁶³ Aptarta anksčiau.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2012.

Kaip matyti iš pateiktos nutarties, vienas svarbiausių subjektyviųjų bendrininkavimo požymių yra susitarimo forma. Tiesa, teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog toks susitarimas gali būti išreikštas bet kokia forma. Pavyzdžiui LAT nagrinėjo bylą,⁶⁵ kurioje kasatorius nesutiko su teismų išvadomis, esą nusikaltimą jis vykdė bendrininkų grupėje, nes jis nukentėjusįjį S. P. mušė savo nuožiūra ir dėl to nei veiksmais nei žodžiais, nei kokia nors kita forma su niekuo nesitarė be to susitarimas negali būti išreikštas konkludentiniais veiksmais. Vis dėlto, jau buvo minėta, kad susitarimui konstatuoti forma nėra svarbi, todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvertinęs bylos medžiagą pažymėjo, kad „nuteistieji ir nukentėjusysis buvo kartu tame pačiame bute ir iki nukentėjusiojo S. P. konflikto su D. S. pradžios, ir S. P. nužudymo metu. Nuteistieji, pykdami, kad nukentėjusiojo S. P. draugė paėmė D. S. rankinę ir kad S. P. sužalojo D. S. kaklą, pasikeisdami su pertraukomis mušė, spardė ir pan. nukentėjusįjį. Nė vienas iš nuteistųjų nebandė sustabdyti S. P. mušimo, vadinasi pritarė kitų bendrininkų veiksams. Todėl toks aktyvus nuteistųjų elgesys iš esmės reiškė susitarimą“. LAT teigimu, šiuo atveju susitarimas „pasireiškė konkludentiniais veiksmais, t. y. veiksmais, rodančiais, kad nuteistieji vieni kitų veiksams pritaria, vieni su kitų neteisėtais veiksmais sutinka, taip išreiškdami savo tikrąją valią – norą žiauriai smurtauti.“ Tad matyti, kad susitarimas gali prisireikšti net ir pritarimu. Štai V. Piesliakas apskritai nekelia jokių didelių reikalavimų susitarimui. Jo manymu, jis gali būti ir gana išsamus ir visiškai primityvus, kadangi susitarimo forma neturi lemiamos reikšmės konstatuojant bendrininkavimo požymius. Jo manymu, lemiamą reikšmę turi tik susitarimo laikas ir jo turinys.⁶⁶

Analizuojant susitarimo laiko požymį gali kilti klausimas, iki kokios nusikalstamos veikos stadijos jis apskritai yra įmanomas? Remiantis baudžiamosios teisės doktrina, nusikalstamos veikos bendrininkai susitarti dėl bendros veikos turi iki nusikalstamos veikos darymo pradžios arba vėliausiai – ją darydami.⁶⁷ Tokiai pozicijai galima pritarti, nes susitarimas (tiek išankstinis, tiek nusikaltimo darymo metu) sujungia bendrininkus, sutvirtina jų pasiryžimą daryti ar tęsti nusikalstamą veiką.⁶⁸ LAT praktikoje⁶⁹ taip pat laikosi šios pozicijos, teigdamas, kad „susitarimas gali būti tiek suplanuotas iš anksto, tiek kilęs staiga spontaniškai, todėl nebūtina nustatyti, kad bendravikdytojais buvo iš anksto detalčiai suplanavę ir aptarę nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes“. Vis dėlto

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008.

⁶⁶ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, P. 92.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 266.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2011.

LAT konkretizuoja paskutinę įmanomą susitarimo stadiją, pasakydamas, kad „veikti bendrai gali būti susitariama iki baigtos nusikalstamos veikos stadijos, t. y. iki bus pasiektas norimas rezultatas.“ Tokią poziciją LAT pateikė vagystės byloje, atsakydamas į kasatoriaus skundą, neva faktas, kad jis nuvežė veikos bendrininkus į nusikaltimo padarymo vietą, vėliau vogtus daiktus parvežė iki savo namų (kur jie buvo rasti), neįrodo jo kaltės, kadangi turėjo būti įrodytas išankstinis susitarimas padaryti vagystę kartu su veikos bendrininkais. Vis dėlto LAT pripažino asmenį veikos bendravikdytoju, kadangi jis kilo iki nusikalstamos veikos pabaigimo, t.y. jos darymo metu.

Toliau analizuojant susitarimą daryti nusikaltimą turi būti aptariamoms tokio susitarimo turinio ypatybėms. Tai – subjektyvusis bendrininkavimo požymis, neretai keliantis probleminių klausimų, be to, būtent iš susitarimo turinio išplaukia kaltininkų tyčia,⁷⁰ todėl yra labai svarbu kuo tiksliau nustatyti susitarimo turinį, nes nuo to priklauso kiekvieno bendrininko atsakomybė (pagal LR BK 26 str. 1 d. bendrininkai atsakys tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia).⁷¹ LAT praktikoje pabrėžiama,⁷² kad bendrininkų susitarimo turinys nusikalstamos veikoje nebūtinai yra pastovus, jis gali ir kisti. Tokia teismo pozicija buvo pateikta nagrinėjant kasatoriaus M. A. skundą nužudymo byloje, kurioje jis kartu su veikos bendrininku E. A. nužudė du nukentėjusiuosius. Kasatorius rėmėsi pirmosios instancijos teismo išvadomis, pagal kurias M. A. tik žalojo nukentėjusiuosius, bei prieštaravo apeliacinio teismo išvadomis, kad buvo išankstinis bendrininkų susitarimas nužudyti nukentėjusiuosius. LAT šiuo atveju teigė, kad veikos bendrininko E. A. veiksmų apimtis nepaneigė M. A. naudoto smurto apimties intensyvumo, kuris „rodo jo tyčios kryptingumą bendrininkaujant nužudyti abu nukentėjusiuosius.“ LAT taip pat pažymėjo, kad byloje buvo svarbus ne tik ginčytas susitarimas, bet ir pritarimas bendriems veiksams, todėl M. A. buvo pripažintas nužudymo bendravikdytoju.

Apibendrinant, teigtina, kad susitarimui daryti nusikalstamą veiką – svarbus bendrininkavimo subjektyvusis požymis, kuriam teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra keliami turinio, formos ir laiko reikalavimai. Nors forma teisės teoretikų manymu susitarimui didelės įtakos neturi, tačiau yra būtina nustatyti jo turinį, kadangi būtent jis neretai gali lemti skirtingos atsakomybės taikymą bendrininkams. Be kita ko, svarbu

---

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-60/2013.

⁷¹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 92-93.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-60/2013.

nustatyti, kad susitarimas tarp bendrininkų apskritai atsirado iki nusikalstamos veikos pabaigos, priešingu atveju būtų galima kelti klausimą dėl bendrininkavimo buvimo.

2. 2. 2. Bendrininkavimo tyčios turinys

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 24 str. 1 d. yra nurodyta, kad bendrininkavimas yra tyčinė veika. Pagal to paties kodekso 15 str. tyčia gali būti tiesioginė arba netiesioginė. Sistemiskai aiškinant šiuos straipsnius, teigtina, kad bendrininkavimas galimas ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia, tačiau bendrininkavimui būdingesnės tiesioginė tyčia. Konkrečią kiekvieno bendrininko (organizatoriaus, vykdytojo ir kt.) tyčios rūšį, jos turinį nulemia jo vaidmuo darant bendrą nusikalstamą veiką, todėl vieni tos pačios nusikalstamos veikos dalyviai gali veikti tiesiogine, kiti – netiesiogine tyčia.⁷³ Be to, svarbus ir kitas bendrininkų tyčios aspektas: kiekvienas kaltininkas suvokia, kad daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitais asmenimis tam tikru būdu prie jos prisidedamas.⁷⁴

Pabrėžtina, kad tyčios konstatavimas leidžia tinkamai taikyti bendrininkavimo institutą nusikalstamų veikų atvejais. Tokios pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „subjektyviojo bendrininkavimo požymio – tyčios esmė yra ta, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme. Tyčia padaryti nusikalstamą veiką bendrininkaujant yra susitarimo, kuris sudaromas tarp bendrininkų iki veikos padarymo ar jos metu, pasekmė. Tokia bendrininkavimo samprata⁷⁵ nereikalauja, kad visi bendrininkai visiškai realizuotų jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėtį, tačiau reikalauja, jog būtų nustatyta bendrininkavimo sudėtis. Nuo subjektyviojo požymio (susitarimo) iš esmės priklauso ir objektyviojo požymio – veikos bendrumo konstatavimas, nes nesant susitarimo negalima kalbėti apie kelių asmenų veikos bendrumo faktą.“⁷⁶

Tyčia bendrininkavimo institute susideda iš intelektualinio ir valinio momentų. Intelektualųjį tyčios turinį bendrininkaujant sudaro šie momentai: 1) kiekvieno bendrininko suvokimas, kad jis su kitais asmenimis dalyvauja bendrai (bent jau su vienu subjektu) daromoje nusikalstamoje veikoje; 2) supratimas, kad visi bendrininkai kėsina į tą patį objektą; 3) vykdytojo motyvų, tikslų bei daromų veiksmų ir siekiamų bendrų

⁷³ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 157.

⁷⁴ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 92.

⁷⁵ Turima omenyje, kad turi būti konstatuota bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-328/2014.

nusikalstamo pobūdžio padarinių suvokimas; 4) jei bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje pagal BK vykdytojas turi atlikti specialiuosius šios veikos subjekto požymius, tokie požymiai turi būti žinomi bei suprantami ir kitiems bendrininkams; 5) supratimas, kad savo veiksmais (neveikimu) vykdytojui (ar kitiems bendrininkams) sudaromos būtinos sąlygos padaryti nusikalstamą veiką; 6) vykdytojo žinojimas, kad bent vienas kitas asmuo – bendrininkas sudaro jam sąlygas padaryti nusikalstamą veiką ir siekti bendrai numatyto tikslo; 7) priežastinio ryšio tarp vykdytojo veikos ir jos padarinių suvokimas; 8) priežastinio ryšio tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų veiksmų (neveikimo) suvokimas, t.y. supratimas, kad vykdytojo veiksmai nulemti ar iš esmės sąlygoti kitų bendrininkų veiksmų (neveikimo); 9) suvokimas, kad nusikalstama veika daroma bendrai, turi būti abipusis bent tarp dviejų asmenų.⁷⁷

Pabrėžtina, jog kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali, ir jos turinys priklauso nuo bendrininkavimo darant bendrą nusikalstamą veiką vaidmens, pobūdžio, nuo to, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymius atspindi jo sąmonė valia.⁷⁸ Be to, atskiri bendrininkai vieni apie kitų veiklą gali ir neturėti informacijos. Užtenka abipusio žinojimo, kad kiti asmenys prisideda prie bendros nusikalstamos veikos.⁷⁹ Pavyzdžiui, LAT atmetė kasatoriaus argumentus, kuriais jis teigė nežinojęs visų nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų ir tai turėtų pašalinti jo atsakomybę. LAT teigė, kad pagal BK 24 str. 1 d. bendrininkavimas yra tyčinis dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių įstatymo nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Įrodinėtini subjektyvieji bendrininkavimo požymiai yra tyčia, kurios esmė yra tai, jog kiekvienas bendrininkas suvokia, kad jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme. Kaltininkui nebūtina žinoti visų nusikaltimo bendrininkų. Jo, kaip bendrininko, atsakomybei kilti pakanka to, kad jis suvokia, jog nusikaltimą daro bendrai su kitais asmenimis.⁸⁰

Tuo tarpu valinį tyčios bendrininkaujant turinį sudaro:⁸¹

1. Bendrininko noras veikti kartu su kitais bendrininkais ir siekimas sujungti savo nusikalstamas pastangas su kitų asmenų, dalyvaujančių toje pačioje nusikalstamoje veikoje veiksmais (neveikimu);

---

⁷⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 157.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 266.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004.

⁸¹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 158.

2. Bendrų nusikalstamų padarinių siekimas ar sąmoningas leidimas tokiems padariniams atsirasti.

Apibendrinant intelektualinį ir valinį bendrininkavimo tyčios elementus, pabrėžtina, kad bendrininkai turi suvokti visus bendrininkavimo ir bendrai daromos veikos sudėties požymius. Jei kurios nors sudėties, numatytos konkrečiame LR BK specialiosios dalies straipsnyje, požymio kaltininkas, skirtingai nuo kitų asmenų, dalyvaujančių bendroje nusikalstamoje veikoje, nesuvokė, jo veika negali būti kvalifikuojama pagal tą patį BK straipsnį ar jo dalį.⁸² Todėl nėra bendrininkavimo ten, kur nusikalstamas rezultatas atsirado dėl neatsargiai besielgiančių asmenų veiksmų. Neatsargus bendrininkavimas neįmanomas ir nusikaltime, padaromame tyčia kitų asmenų.⁸³ Šią situaciją apibūdina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurioje teisėjų kolegija pasakė, kad „sisteminis bendrininkavimo instituto nuostatų (BK 24–26 straipsnių, 23 straipsnio 3 dalies) aiškinimas suponuoja išvadą, kad organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veiksmų pobūdis, paskirtis, kryptingumas, susitarimas veikti bendrai, jų veiklos rezultatai ir kt. rodo, kad šie bendrininkai siekia sudaryti galimybes numatytai BK specialiojoje dalyje bendrai nusikalstamai veikai padaryti, nori ir siekia, kad vykdytojas (vykdytojai) ją padarytų. Pažymėtina, kad organizatorius, kurstytojas, padėjėjas savo veiksmais bendros nusikalstamos veikos, numatytos BK specialiojoje dalyje, sudėties požymių nerealizuoja, šių bendrininkų nusikalstamos veikos aprašytos BK bendrojoje dalyje (BK 24 straipsnis). Taigi bendrininkų veikla iki bendros nusikalstamos veikos sudėties, numatytos BK specialiojoje dalyje, požymių realizavimo galima tik tiesiogine tyčia.“⁸⁴

Kaip atskirus bendrininkavimo subjektyviosios pusės požymius dar galima išskirti ir tikslą bei motyvą. Teisinė pastarųjų reikšmė priklauso nuo jų svarbos bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje. Jei motyvas, tikslas yra būtini sudėties požymiai, visi bendrininkai privalo juos žinoti ir jais vadovautis. Tokiu atveju jų veika gali būti kvalifikuojama pagal tą patį BK straipsnį ar jo dalį. Jei bendrininkas vadovavosi kitais bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje nenumatytais motyvais, tikslais, jo veiksmai (neveikimas) negali būti kvalifikuojami pagal tą patį BK straipsnį ar jo dalį.⁸⁵ Pavyzdžiui kelių asmenų pavartotas smurtas ir padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas asmeniui vadovaujantis skirtingais motyvais (vienas iš keršto, kitas – iš savanaudiškų

---

⁸² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 158.

⁸³ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 267.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008.

⁸⁵ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 158.

paskatų vėliau užvaldyti turta) pripažįstamas padarytu bendrininkaujant ir kaltininkai atsako pagal BK 135 straipsnį. Vieno bendrininko veika kvalifikuojama pagal BK 135 straipsnio 1 dalį, kito – pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 9 punktą.⁸⁶

Apibendrinant subjektyviąją bendrininkavimo pusę, pastebėtina, kad tiek susitarimo daryti nusikalstamą veiką, tiek tinkamo bendrininkavimo tyčios turinio nustatymas yra būtinas tinkamam baudžiamojo įstatymo pritaikymui. Bendrininkų susitarimui yra būdinga tai, kad jis, iš esmės, gali pasireikšti bet kokia forma iki bendrininkavimo pabaigos, tuo tarpu svarbiausia bendrininkavimo tyčios ypatumas yra tas, kad bendrininkauti neatsargiai yra neįmanoma.

---

⁸⁶ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 94.

2. 3. Bendrininkų rūšys

Norint konstatuoti bendrininkavimą, kaip jau buvo minėta, reikia nustatyti egzistuojančią objektyvių ir subjektyvių požymių, įtvirtintų LR BK bendrojoje dalyje, visumą. LAT pabrėžia, kad šių požymių tinkamas nustatymas, leidžia užtikrinti pagrindinę bendrininkavimo instituto funkciją, kad už nusikalstamą veiką atsakytų ne vien tas, kuris tiesiogiai realizavo visus jos objektyviusius požymius (vykdytojas), bet ir tie, kurie organizavo, sukurstė, padėjo padaryti šią nusikalstamą veiką arba kartu su vykdytoju bent iš dalies realizavo jos požymius (bendravykdytojas).⁸⁷ Nors bendrininkavimas dažniausiai pasireiškia „paprastąja“ forma, tačiau pasitaiko ir atvejų, kai bendrininkų atliekami veiksmai, siekiant realizuoti nusikalstamos veikos požymius, jų pobūdis ir laipsnis skiriasi. Tokias situacijas galima įvardinti kaip „sudėtingą“ bendrininkavimą, kadangi be asmens ar asmenų, kurie tiesiogiai realizuoja nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius požymius, dalyvauja ir kiti asmenys, kurie gali ir neatlikti veikų, aprašytų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, bet atlieka kitokias veikas, kurios lemia vykdytojo veiksmus ir yra susijusios su priežastiniu ryšiu su vykdytoju nusikalstamomis veikomis ir (ar) kilusiais baudžiamajame įstatyme numatytais padariniais.⁸⁸

Dėl minėtų priežasčių, įstatymų leidėjas LR BK 24 str. 2-6 dalyse įtvirtino baigtinį bendrininkų rūšių sąrašą, kuriame kartu su nusikalstamos veikos vykdytoju įtvirtinti organizatorius, kurstytojas bei padėjėjas. Aptariamoms normoms svarbą patvirtina ir LR BK 54 str. 2 d. 6 p. įtvirtintas imperatyvas skiriant bausmę teismui atsižvelgti į bendrininko dalyvavimo, darant nusikalstamą veiką, formą ir rūšį. Vienos iš minėtos bendrininkų rūšies nustatymas kiekvienu konkrečiu atveju sudaro galimybes teisingai kvalifikuoti bendrininkų veiką, nurodant ne tik BK specialiosios dalies straipsnį, bet ir atitinkamą BK 24 str. dalį, apibūdinančią atskiro bendrininko veikos pobūdį (rūšį).⁸⁹

---

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-458/2014.

⁸⁸ BŪDVYDIS G. Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, Nr. 4(2), p. 646.

⁸⁹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 160.

2. 3. 1. Vykdytojas

LR BK 24 str. 3 dalyje yra numatyta, kad vykdytojas yra asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pats arba pasitelkęs nepakaltinamus asmenis arba nesulaukusius LR BK 13 str. numatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti. Pasak V. Piesliako, vykdytoju *per se* yra nusikalstamos veikos pagrindas, bendrininkas „pats darantis nusikalstamą veiką“, kadangi jis yra tas asmuo, kuris savo veika pažeidžia BK specialiojoje dalyje nustatytą draudimą, tiesiogiai įgyvendina nusikalstamos veikos sudėtį. Nesant jo, sunku būtų įrodyti egzistuojantį bendrininkavimą ir traukti atsakomybės asmenius, susitarčius daryti nusikalstamą veiką.⁹⁰

Bendrininkavimo vykdytojo reglamentavimą galima laikyti sąlyginai problematišku dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, žvelgiant į LR BK 24 str. 3 d. lingvistiškai, gali susidaryti įspūdis, jog asmenį pripažinti nusikalstamos veikos vykdytoju galima tada, kai jis pilnai realizuoja objektyviusius ir subjektyviusius nusikalstamos veikos požymius. Tačiau, kaip pažymi Oleg Fedosiuk, tiek teorijoje, tiek praktikoje yra laikomasi nuostatos, kad pripažįstant asmenį vykdytoju, pakanka, kad jis bent iš dalies realizuotų objektyvius nusikalstamos veikos sudėties požymius.⁹¹ Baudžiamasis nereikalauja, kad visi bendravykdytojai visiškai realizuotų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytą pavojingos veikos požymį, nusikaltimo vykdytojais gali būti ir tie bendrai veikiantys asmenys, kurie, nors tiesiogiai neatlikdami visų nusikalstamos veikos sudėtyje aprašytų veiksmų, tačiau tuo pačiu metu būdami kartu su kitais vykdytojais nusikalstamos veikos darymo vietoje tiesiogiai jiems suteikia būtiną pagalbą (pvz.: palaužia nukentėjusiojo pasipriešinimą, neleidžia jam pabėgti ir pan.).⁹² Taikant šią nuostatą, sukčiavimo byloje, vykdytoju laikytinas tas, kuris atlieka veiksmus, realizuojančius turtinės naudos gavimo ir/ar apgaulės požymius,⁹³ išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atvejais, vykdytoju gali būti pripažintas bendrininkas galima net jei jie lytiškai nesantykiavo ar netenkino lytinės aistros dėl priežasčių, nepriklausiusių nuo jų valios, tačiau atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis, prieš nukentėjusįjį naudojo fizinį

⁹⁰ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 95.

⁹¹ FEDOSIUK O. Sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje: samprata ir kvalifikavimo pagrindai. *Jurisprudencija*, 2010, 4(122), p. 181.

⁹² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 160.

⁹³ FEDOSIUK O. Sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje: samprata ir kvalifikavimo pagrindai. *Jurisprudencija*, 2010, 4(122), p. 181.

smurtą.⁹⁴ Tuo tarpu kasacinėje praktikoje⁹⁵ nagrinėjamos plėšimo bylose veikos vykdytoju gali būti pripažintas asmuo tiesiogiai nenaudojęs smurto prieš asmenį ar turto negrobęs, kadangi plėšimo sudėties esmė galima laikyti fizinio smurto panaudojimą prieš nukentėjusįjį, grasinimą jį panaudoti ar kitaip atimant galimybę priešintis, pagrobiant svetimą turtą.⁹⁶

Tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių baudžiamosios teisės literatūroje bendrai teigiama, kad vykdytoju yra laikomas asmuo, pats „betarpiškai“ padaręs nusikalstamą veiką, t.y. tiesiogiai įvykdęs bendros veikos sudėtį ir pasiekęs bendrai siektų nusikalstamų padarinių. Tačiau gali susidaryti tokių situacijų, kai vykdytoju pripažįstamas toks asmuo, kuris daryti nusikalstamą veiką pasitelkia nepakaltinamus arba LR BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus nesulaukusius asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti. Šias tris įtvirtintas situacijas, remiantis LR BK ir teismų praktika, galima laikyti „tarpiniu“ nusikalstamos veikos vykdymu, t.y. vykdytojas pasitelkia asmenis, kurie neatitinka LR BK įtvirtintų imperatyvių nuostatų.⁹⁷ Tuo tarpu Jono Kačerausko nuomone, tarpinio vykdytojo instituto negalima sieti su bendrininkavimo institutu, abu juos tapatinti ar kildinti vieną iš kito. Tai dvi atskiros, savarankiškos baudžiamosios teisės kategorijos. Tai, kad įstatyme tarpinis vykdymas apibūdinamas „vykdytojo“ apibrėžime, neturi formuoti klaidingos nuomonės, kad asmuo, pasinaudojęs netraukiamais asmenimis, yra vykdytojas.⁹⁸ J. Kačerausko teigimu, tarpinio vykdytojo institutas turėtų būti atskirtas nuo bendrininkavimo instituto, kadangi situacija, kuomet asmuo pasinaudos savo veiksmų negebančiu suprasti asmeniu dėl jo psichinių savybių, nebus traukiamas atsakomybėn kaip veikęs pasinaudojus tarpiniu vykdytoju, kadangi jis neatitiks LR BK 24 str. 1 d., numatyto reikalavimo veiką atlikti bendrininkaujant, t.y. veikti ne mažiau kaip su vienu kitu asmeniu. Su šia pozicija yra sutinkama, tačiau reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad LAT praktikoje vartoja sąvoką „tarpinis vykdytojas“, tiesiogiai nesiedamas jos su LR BK 24 str. 3 d.

---

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“.

⁹⁵ Pavyzdžiui kasatorius D. S. buvo nuteistas už plėšimą dalyvaujant organizuotoje grupėje, tačiau savo kasaciniu skundu jis ginčijo paskirtą bausmę, teigdamas, kad jis su veikos bendrininkais tarėsi tik dėl fizinio smurto panaudojimo prieš nukentėjusįjį, kadangi jis norėjo išgauti informaciją apie grobiamo turto saugojimo vietą. Vis dėlto LAT konstatavo, kad bendrininkai veikė organizuotoje grupėje, kurios pagrindinis tikslas buvo pagrobti svetimą turtą ir vėliau jį realizuoti, o D. S. turėjo jam paskirtą atskirą vaidmenį – naudoti fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį. Šiuo atveju, tiesiogiai kaltininkas neįvykdė plėšimo sudėties, kadangi formaliai turto jis tiesiogiai negrobė, tačiau iš veiksmų visumos galima matyti, kad tokiais savo veiksmais jis prisidėjo prie bendros asmenų veikos ir siekė galutinio rezultato. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333/2010.

⁹⁶ ŽUKOVAITĖ T. Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje. *Teisė*, 2013, Nr. 86, p. 165.

⁹⁷ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 96.

⁹⁸ KAČERAUSKAS J. Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, t. 53(45), p. 5-13.

Pavyzdžiui LAT nagrinėtoje byloje, susijusioje su apgaulingu apskaitos tvarkymu, kasatorius G. J. buvo nuteistas pagal LR BK 222 str. 1 d., kadangi sąmoningai siekdamas, kad įmonės „K“ buhalterinė apskaita būtų tvarkoma apgaulingai, ją tvarkančiam subjektui (R. Ž.) pateikė suklastotus dokumentus, kuriuose buvo nurodyti jam žinomai neteisingi duomenys. R. Ž. buvo sąmoningai suklaidinta kasatoriaus, jos veikoje nebuvo nustatyta kaltės, todėl G. J. pripažintas padaręs veiką per tarpinį vykdytoją.⁹⁹

2. 3. 2. Organizatorius

LR BK 24 str. 4 d. organizatorius apibrėžiamas kaip asmuo, subūręs organizuotą grupę ar nusikalstamą susivienijimą, jiems vadovavęs ar koordinavęs jų narių veiklą ar parengęs nusikalstamą veiką ar jai vadovavęs. Įstatymų leidėjas numatė baigtinį sąrašą alternatyvių veikų, kurių bent vieną atlikęs asmuo yra laikomas organizatoriumi LR BK 24 straipsnio prasme:

1. Organizuotos grupės/nusikalstamo susivienijimo subūrimas;
2. Vadovavimas organizuotai grupei/nusikalstamam susivienijimui;
3. Organizuotos grupės/nusikalstamo susivienijimo narių veiklos koordinavimas;
4. Nusikalstamos veikos parengimas;
5. Vadovavimas nusikalstamai veikai.

Norint pripažinti vieną iš bendrininkų organizatoriumi, nebūtinai visi šie organizaciniai veiksmai turi būti jo veikloje, užtenka bet kurio iš jų, tačiau organizatoriaus veikla būna žymiai įvairesnė. Esminis organizatoriaus veiksmų požymis yra tai, kad jis suvienija ir nukreipia kitų bendrininkų pastangas, sukuria sistemą, organizuotumą bendrai nusikalstamai veikai.¹⁰⁰ Pavyzdžiui LAT nagrinėtoje plėšimo byloje, kasatoriaus M. Š. veiksmai, kuriais jis nurodė nusikalstamos veikos bendrininkui M. D. išsiaiškinti ir pateikti detalią informaciją apie tai, kaip iš nukentėjusiosios įmonės į banko skyrių vežami pinigai, informuoti, kokie asmenys, koku automobiliu juos gabena, buvo vertinti kaip organizatoriaus įstatyme įtvirtintus požymius atitinkantys. Šioje byloje nustatyta, kad M. Š. taip pat teikė kitą intelektualinę pagalbą veikos bendrininkams, pats davė jiems patarimus, nurodymus, todėl, pasak LAT, jis parengė nusikalstamą veiką.¹⁰¹ Tuo tarpu telefoninio sukčiavimo byloje LAT organizatoriumi pripažino asmenį (kasatorių A. N.),

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-422-303/2015.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2013.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009.

kuris telefonu skambino nukentėjusiesiems apsimetęs policijos pareigūnu, vėliau jų numerius perduodavo veikos bendrininkams V. D. ir R. S., kurie veikė pagal A. N. nurodymus, nuolat palaikydami su juo ryšį, koordinavo jų veiksmus.¹⁰²

Matyti, kad organizatoriaus veikla nusikalstamos veikos metu yra ne tik labai reikšminga, bet ir labai įvairi, todėl baudžiamosios teisės teoretikai ne be reikalo lygindami bendrininkų rūšis, pabrėžia, kad organizatorius – pati pavojingiausia bebdрубubjš rūšis. Tai patvirtina ir BK specialiosios dalies normos, tam tikrais atvejais nustatančios, kad vien pati organizacinė veikla yra baigtas nusikaltimas, pavyzdžiui, antikonstitucinių grupių ar organizacijų kūrimas (LR BK 121 str.), nusikalstamo susivienijimo organizavimas (LR BK 249 str. 3 d.).¹⁰³

Tiesa, baudžiamosios teisės teoretikų pozicija, susijusi su organizatoriaus samprata, šiek tiek išsiskiria. Pasak V. Piesliako, organizatorius gali būti ne visai bendrininkavimo atvejais, o tik esant specialioms bendrininkavimo formoms – organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui.¹⁰⁴ Tuo tarpu Giedrius Būdvydis teigia, kad su tokia pozicija sutikti negalima, remiantis lingvistiniu įstatymo aiškinimu (įtvirtinti jungtukai „ar“, „arba“ reiškia alternatyvą), bet ir prieštarauja suformuotai teismų praktikai. G. Būdvydis pabrėžia, kad nei LR BK, nei teismų praktikoje neįtvirtinta, jog nusikaltimų organizatoriais pripažintini tik organizuotų grupių ar nusikalstamų susivienijimų nariai arba recidyvistai. Laikantis priešingos pozicijos, kai „tipiškų organizatorių“ fenomenas susiejamas tik su asmenimis, kurie užsako žmogžudystes, susijusias su susprogdinimais ar sušaudymais, iškreipiamas teleologinis BK aiškinimas, netinkamai įgyvendinamas kvalifikavimo procesas, kas lemia ir netinkamą BK pritaikymą. LAT praktikoje galima surasti pavyzdžių, kuomet ir „paprasti“ asmenys nuteisiami kaip organizatoriai ar asmenys būna pripažįstami organizatoriais net neatlikus sunkaus nusikaltimo organizavimo.¹⁰⁵ G. Būdvydžio pozicija šiuo atveju yra priimtinesnė, remiantis tiek LAT praktika, tiek pačia organizatoriaus, kaip pavojingiausios bendrininkų rūšies, samprata.

Apibendrinant išdėstytą darytina išvada, kad organizatoriumi laikytinas asmuo, savo alternatyviais veiksmais subūręs asmenis daryti LR BK uždraustas nusikalstamas veikas. Be to, lingvistinis LR BK 24 str. 4 d. rodo, jog įstatyme yra įtvirtinti alternatyvūs požymiai, kuriems egzistuojant asmuo gali būti pripažįstamas

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469/2008.

¹⁰³ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 161-162.

¹⁰⁴ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 98.

¹⁰⁵ BŪDVYDIS G. Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, Nr. 4(2), p. 654-656.

organizatoriumi, todėl toks asmuo gali egzistuoti net ir paprasčiausioje bendrininkų grupėje.

2. 3. 3. Kurstytojas

Kurstytojas, remiantis LR BK, yra asmuo, palenkęs kitą asmenį daryti nusikalstamą veiką. Priešingai nei organizatorius, jis nekuria plano, neburia bendrininkų, nevienija jų pastangų bendram rezultatui pasiekti,¹⁰⁶ jis yra nusikalstamos veikos iniciatorius, nes jis kelia kitiems asmenims pasiryžimą, norą padaryti atitinkamą nusikalstamą veiką. Kurstyto būdai daugiausia priklauso nuo kurstytojo ir kurstomojo charakterio savybių, tarpusavio santykių, todėl jie yra patys įvairiausi: įtikinėjimai, prašymai, pažadai, papirkimas, grasinimai, apgaulė, piktnaudžiavimas valdžia, autoritetu ir t.t.¹⁰⁷ LAT praktikoje kurstyto būdai pripažįstami tokie atvejai, kaip kasatoriaus prašymai, adresuoti seniūnijos darbuotojams, įrašyti į dokumentą tikrovės neatitinkančias žinias apie viešųjų darbų atlikimą,¹⁰⁸ trumposios SMS žinutės, prašančios „bilieto į teatrą“ (bylos kontekste tai – palenkimas kitą asmenį įgyti psichotropinės medžiagos),¹⁰⁹ be to, asmeniui gali būti pripažintas kurstytojus, net jei jis sukurstė byloje nenustatytą asmenį atlikti nusikalstamą veiką.¹¹⁰

Pabrėžtina, kad kurstyti galima tik veikiant. Asmuo pripažįstamas kurstytoju ir traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl vykdytojo padarytos veikos tik jei jo veiksmams būdingi visi objektyvieji ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai.¹¹¹ Kurstytojas, be kita ko, visada turi būti konkretus, t.y. lenkiama padaryti konkrečią nusikalstamą veiką arba bent jau apibūdintą rūšiniais požymiais, sukeliančią įvairaus sunkumo, bet vieno pobūdžio padarinius. Bendro pobūdžio poveikis, kai nesikreipiama į konkrečius asmenis, nenurodomas objektas, o tik siekiama sukelti nesveikas pažiūras, polinkius, neteisingus vertinimus, nėra kurstyto bendrininkavimo aspektu.¹¹²

---

¹⁰⁶ *Ibid.* P. 656.

¹⁰⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 162.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449-511/2015.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2008.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-517/2011.

¹¹¹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 98.

¹¹² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 162.

Kurstytoją nuo kitų bendrininkų rūšių skiria ne tik jau paminėti objektyvieji požymiai, svarbus ir subjektyvioji kurstytojo pusė. Jai būdinga tyčia, tačiau jos motyvas, tikslas gali būti skirtingi.¹¹³ Kurstytojas suvokia, kad jis lenkia kitą asmenį nusikalstamai veikai, supranta, jog jo veiksmai yra lemiami vykdytojui apsispręsti ir jis nori taip veikti.¹¹⁴ Subjektyvioji kurstytojo veiklos pusė be kita ko leidžia atskirti bendrininkų rūšis – kurstytoją ir organizatorių. Kaip teigi G. Būdvydis, pasitaiko situacijų, kai teismai nepagrįstai „nemato organizatoriaus požymių, kai šie akivaizdūs. Pavyzdžiui LAT nutartyje¹¹⁵ „G. Š. (kasatorė), turėdama tikslą sunkiai sužaloti buvusį sutuoktinį A. Š., pažadėjo 300 Lt užmokestį A. K. bei nurodė nukentėjusiajam priklausantį garažą, kuriame A. Š. praleidžia nemažai laiko. Kol bus įvykdytas nusikalstamas sumanymas, ji laukė automobilyje. Teismai jos veiksmus kvalifikavo kaip kurstytojos (tiesa, vykdytojai peržengė susitarimo ribas ir ją nužudė).“ Šiuo atveju teismai pasielgė neteisingai, kadangi G. Š. ne tik įdiegė norą padaryti nusikaltimą, bet ir jį suplanavo. Be to, G. Š. subjektyviosios pusės turinys pasireiškė kaip noras, kad buvęs sutuoktinis būtų sužalotas A. K., t.y. ji siekė ne tik palenkti A. K. atlikti nusikalstamą veiką, ji nurodė visas reikšmingas nusikaltimui atlikti būtinas aplinkybes bei atsiskaitė su nusikalstamą veiką tiesiogiai atlikusiu asmeniu.¹¹⁶

Apibendrinant, darytina išvada, kad kurstytojas, pagal baudžiamosios teisės teoriją bei LAT praktiką, yra asmuo, priešingai nei nusikalstamos veikos organizatorius, detaliam nekuriantis nusikalstamos veikos detalių, tačiau savo veiksmais siekiantis palenkti kitus asmenis, t.y. veikos vykdytojus, daryti nusikalstamą veiką. Be to, iš pateikto matyti, kad savo turiniu kurstytojo samprata yra „siauresnė“ nei organizatoriaus, todėl nagrinėjant kiekvieną unikalią situaciją turi būti įdėmiai išnagrinėjama faktinė situacija, siekiant išvengti neteisingos bendrininkų rūšies pritaikymo.

2. 3. 4. Padėjėjas

LR BK 24 str. 6 d. yra įtvirtinta padėjėjo – ketvirtosios bendrininkų rūšies – samprata. Padėjėju laikomas asmuo, padedantis padaryti nusikalstamą veiką: 1) duodamas patarimų, nurodymų; 2) teikdamas priemones; 3) šalindamas kliūtis; 4) saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus; 5) iš anksto pažadėdamas paslėpti nusikaltėlių,

---

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 98.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272/2009.

¹¹⁶ BŪDVYDIS G. Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, Nr. 4(2), p. 656-657.

nusikalstamos veikos padarymo įrankius ar priemones, tos veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus; 6) iš anksto pažadėjęs realizuoti nusikalstama veika įgytus ar pagamintus daiktus.¹¹⁷

Įstatyme yra pateiktas išsamus praktiškai visų įmanomų ir todėl išsamių padėjimo, pirmiausia vykdytojui, o taip pat ir kitiems bendrininkams, būdų, formų sąrašas, kurio (1), (5), (6) punktai gali būti laikomi „intelektuali“, o (2), (3), (4) punktai – „fiziniai“ padėjimu. Tokia įstatyme įtvirtinta padėjėjo samprata atskleidžia padėjėjo veiklos charakteristiką. Akivaizdu, kad padėjėjas savo nusikalstama veikla prie kitų bendrininkų veikos prisideda tada, kai pastarieji jau ketina padaryti atitinkamą nusikalstamą veiką. Tuo padėjėjas tik sustiprina jau suformuotą kurstytojo ar kitų bendrininkų pasiryžimą nusikalstamai veikti bei palengvina nusikalstamos veikos padarymą.¹¹⁸ Pažymėtina, kad padėjėju gali būti laikomas asmuo, kai iš bylos medžiagos matyti, jog jo veiksmai atitinka tiek vieną, tiek kelis LR BK 24 str. 6 d. įtvirtintus alternatyvius veiksmus. Pavyzdžiui LAT nagrinėtoje arkljo vagystės byloje kasatoriaus A. K. veiksmuose teismas išvelgė net keturias LR BK sampratą atitinkančius padėjimo veiksmus: patarimų davimą (pagrobimo objekto vietos nurodymas), priemonių teikimą (kasatorius bendrininkui V. S. perdavė laužtuvą, skirtą įsibrauti į patalpą ir striukę), išankstinį pažadėjimą paslėpti nusikaltimo darymo įrankius bei pagrobtą daiktą (arklio slėpimą sandėliuke iki jo gabenimo realizuoti), išankstinį pažadėjimą realizuoti pagrobtą daiktą (A. K. iš anksto žinojo, kur bus galima realizuoti pagrobtą arklį). Nors A. K. bandė argumentuoti, kad jo veiksmuose yra LR BK 189 str. numatytos veikos sudėties požymiai, tačiau teismas pažymėjo, kad tokia kvalifikacija būtų galima, jei kaltininkas nusikalstamu būdu gautą turtą būtų realizavęs iš anksto nepažadėdamas to padaryti.¹¹⁹

Padėjėjo pagalba visada nukreipta į konkrečios nusikalstamos veikos padarymą ir sudaro realias galimybes veikti kitiems bendrininkams. Taip padėjėjo veiksmai prisideda prie bendros veiklos priežastinio ryšio su nusikalstamais padariniais. Būtent priežastinis ryšys tarp padėjėjo veiksmų ir atsiradusio rezultato palieka už bendrininkavimo ribų visas kitas veikas, vienaip ar kitaip susijusias su nusikalstama veika, bet prie jos padarymo neprisidėjus.¹²⁰ Tačiau, kaip pastebi V. Piesliakas, nepaisant įstatyminio aiškumo, ne visada pavyksta atriboti vienos rūšies bendrininką nuo kitos. Sunkiausia

---

¹¹⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 163.

¹¹⁸ ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 275.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130/2007.

¹²⁰ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 163-164.

problema – vykdytojo ir padėjėjo atribojimas. Ši bendrininkų atribojimo problema kyla dėl to, kad padėjėjas savo veiksmus neretai atlieka nusikaltimo vietoje ar labai arti jos, tuo pačiu laiku kaip ir vykdytojas ir jo veiksmai labai panašūs į vykdytojo padaryto nusikaltimo sudėties požymius. Šių problemų dažnai kyla smurtinių nusikaltimų ir nusikaltimų nuosavybei bylose.¹²¹

Analizuodamas sukčiavimo normą ryšium su bendrininkavimu darant šią nusikalstamą veiką, O. Fedosiuk pastebi, kad PVM sukčiavimo bylose, kurios dėl savo daromos žalos masto kvalifikuojamos pagal turtinio sukčiavimo normą, apskritai yra sunku įrodyti tiek patį bendrininkavimą, tiek atsakyti į klausimą, koks schemos dalyvis yra pripažįstamas vykdytoju, koks – padėjėju ar kitos rūšies bendrininku. Padėjėjais tokio tipo bylose paprastai pripažįstami vidiniais ryšiais su sukčiaujančia įmone nesusiję asmenys: mokesčių inspekcijos, muitinės, pasienio pareigūnai, realios veiklos nevykdančių įmonių atstovai, už atlygį aprūpinantys sukčiaujančias įmones melagingomis PVM sąskaitomis faktūromis ir kitais suklastotais dokumentais, teikiantys pinigų išgryninimo paslaugas, konsultuojantys nusikalstamos schemos klausimais ir pan.¹²² Pavyzdžiui LAT nutartyje pripažino L. G. veikusį kaip padėjėją, kadangi jis, susitaręs su byloje nenustatytu asmeniu, R. T. vadovaujamai įmonei UAB „R“ pateikė PVM sąskaitų faktūrų su įrašytais melagingais duomenimis ir tokiu būdu sumažino piniginės UAB „R“ prievolės valstybei dydį,¹²³ o kitoje byloje, susijusioje su PVM sukčiavimu, padėjėjais buvo pripažinti du asmenys, V. M. ir E. M., kurie nebūdami susiję su penkiomis įmonėmis darbo santykiais, padėjo jų vadovams organizuoti apgaulingą buhalterinės apskaitos tvarkymą, gamindami netikrus apskaitos dokumentus ir juos įtraukdami į įmonių buhalterinę apskaitą.¹²⁴

Nagrinėdamas nužudymų bylas LAT laikosi pozicijos, kad veikos bendrininkų tiesioginis nedalyvavimas žmogui atimant gyvybę, tačiau tokios veikos organizavimas, bendrininkų kurstymas ar padėjimas daryti šį nusikaltimą kitiems asmenims yra kvalifikuojamas atitinkamai pagal LR BK 24 str. 3-6 d. Tuo tarpu jei nužudymo kurstytojas ar padėjėjas dalyvavo ir tiesiogiai atimant žmogaus gyvybę, tai jo veika kvalifikuojama tik kaip vykdytojo.¹²⁵ Nužudymo byloje kasatorius D. L. teigia, kad

¹²¹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 99-100.

¹²² FEDOSIUK O. Sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje: samprata ir kvalifikavimo pagrindai. *Jurisprudencija*, 2010, 4(122), p. 173, 181-182.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-693/2016.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-699/2015.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. Teismų praktika, 2004, Nr. 21.

teismas nepagrįstai pripažino jį nužudymo bendrininku (padėjėju), kadangi jo atlikti veiksmai (automobilio vairavimas) nesuteikia pagrindo tokiai išvadai, tačiau, pasak LAT, nuo V. G. (aukos) įsėdimo į D. L. vairuojamą automobilį, visi veiksmai buvo atliekami kryptingai ruošiantys jį nužudyti: važiuojant automobiliu prieš V. G. buvo naudojamas smurtas, jis buvo surištas, jam kelis kartus buvo durta peiliu, D. L. tai matydamas ir girdėdamas vis tiek vykdė veikos bendrininko G. Š. nurodymus, o, galiausiai, D. L. laikė virvę, kuria buvo surištas V. G., kad šis nepabėgtų.¹²⁶ Šiuo atveju LAT pripažino, kad, remiantis LR BK 24 str. 6 d., D. L. galima laikyti padėjėju nužudymo byloje. Kitoje nužudymo ir plėšimo sutapties byloje, kasatorius S. J. buvo pripažintas tyčinio nužudymo bendravykdytoju, nes: „S. J. ir V. M. susitarė apiplėšti ir nužudyti senyvo amžiaus žmogų. Kol V. M. mušė nukentėjusį lazda ir badė peiliu, S. J. buvo kitame kambaryje ir ieškojo pinigų. Taigi S. J. jokių smurtinių veiksmų neatliko. Tačiau tiek žemesnės instancijos teismai, tiek LAT jį taip pat kaip ir V. M. pripažino nužudymo vykdytoju. LAT konstatavo, kad kasatorius pritarė V. M. veiksams. V. M. ir S. J. suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti, taigi jie veikė bendra tiesiogine tyčia nužudyti ir apiplėšti senuką.“¹²⁷

Apibendrinant nagrinėtas bylas, manytina, kad LAT pozicija antruoju atveju yra ginčytina. Pirmojoje byloje kasatorius D. L. buvo pripažintas veikos padėjėju, nors, pagal bylos duomenis matyti, kad tiek prieš nužudymą, tiek nužudymo metu, žinojo bendrininko G. Š. sumanymą, jam pritarė, netgi stovėjo šalia, kai buvo vykdoma žmogžudystė, tuo tarpu antruoju atveju S. J. buvo inkriminuotas nužudymas, nors realiai jokių veiksmų jis neatliko ir nematė, kai bendrininkas V. M. nužudė žmogų. Todėl manytina, kad abejais atvejais asmenys turėjo būti pripažinti padėjėjais bendrai atliktoje veikoje.

Apibendrinant išdėstyta, manytina, kad nusikalstamos veikos, atliktos bendrininkaujant, padėjėjo samprata tiek įstatyminiu, tiek doktrininu lygiu yra apibrėžta gan aiškiai: įstatyme yra numatytos šeši alternatyvūs padėjėjo veiksmai, kurių bent vieno atlikimas gali būti traktuojamas, kaip padėjimas atlikti nusikalstamą veiką. Tačiau, kaip matyti iš LAT sprendimų, egzistuoja reali problema tarp bendrininkų rūšių – vykdytojo ir padėjėjo – atribojimo.

---

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-483/2010.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-313/2011.

3. Bendrininkavimo formos (LR BK 25 straipsnis)

Nustačius bendrininkų rūšį, kitas svarbus etapas sprendžiant bendrininkų baudžiamosios atsakomybės klausimus – nustatyti bendrininkavimo formą. Šis klausimas baudžiamosiose bylose svarbus dėl to, kad LR BK kaltininkų baudžiamosios atsakomybės klausimų sprendimą daro priklausomą ne tik nuo bendrininkų rūšies,¹²⁸ bet ir nuo bendrininkavimo formos.¹²⁹

Anksčiau galiojusiam 1961 m. BK nebuvo išsamiai ir vienareikšmiškai apibrėžtos bendrininkavimo formos ir jų įtaka baudžiamajai atsakomybei. Baudžiamąjį kodeksą bendrojoje dalyje nebuvo nei bendrininkavimo formos sampratos, nebuvo išvardytos nei bendrininkavimo formos. Jos buvo išskirtos tik specialiojoje kodekso dalyje.¹³⁰

Šiuo metu galiojančiame LR BK 25 str. 1 d. įtvirtintos trys bendrininkavimo formos: bendrininkų grupė, organizuota grupė, nusikalstamas susivienijimas. Šios formos skiriamos atsižvelgiant į bendrininkų tarpusavio susitarimo pobūdį, jų ryšių, veiksmų bendrumo, suderinamumo lygį, organizuotumo laipsnį. Svarbu atsižvelgti ir į asmenų susitarimo tarpusavyje padaryti nusikalstamą veiką laiką, nes bendrininkų grupė ir organizuota grupė gali būti sudaromos ir iki numatytos bei siekiamos nusikalstamos veikos pradžios, ir pačios veikos darymo metu. Tuo tarpu nusikalstamas susivienijimas sudaromas prieš numatytą bendrai padaryti nusikalstamų veikų pradžią (iki objektyviosios veikos pusės realizavimo pradžios), tačiau į sukurtą bei nusikalstamą veiką pradėjusį daryti nusikalstamą susivienijimą gali įstoti ir nauji bendrininkai.¹³¹

Tiesa, iš pirmos pažiūros gan apibrėžtai suformuotas įstatymas bei jo doktrininis aiškinimas neretai kelia daug neaiškumų, kurie lemia ne visada teisingą teismo veikos įvertinimą. A. Gutauskas pažymi, kad jis nepritaria pasirinktiems objektyviems ir subjektyviems bendrininkavimo formų kriterijams, kurie neleidžia aiškiai identifikuoti atitinkamų bendrininkavimo rūšių. Jis pabrėžia, kad kai kuriais atvejais grupė asmenų pagal savo požymius gali atitikti tiek bendrininkų grupę, tiek organizuotą grupę, tiek ir nusikalstamą susivienijimą – priklausau, kokia linkme vyks tyrimas. Bendrininkavimo forma turi atspindėti bendrininkų veiksmų organizuotumo lygį ruošiantis padaryti ar darant

---

¹²⁸ LR BK 54 str. 2 d. 6 p.

¹²⁹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 107.

¹³⁰ GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 32.

¹³¹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 165.

konkrečią nusikalstamą veiką. Būtent pagal minėtą organizuotumo lygį, priklausanti nuo bendrininkų susitarimo ir jo turinio, būtų galima spręsti apie bendrininkų suvienytų pastangų efektyvumą.¹³² Bendrininkavimo formų turinys tiek įstatymo, tiek doktrininio aiškinimo lygmeniu, turi būti suformuotas kuo tiksliau ir nuosekliau. V. Piesliakas pabrėžia, kad nusikaltimas, atliktas esant vienai iš LR BK įtvirtintų bendrininkavimo formų, didina nusikaltimo pavojingumą, todėl įstatymų leidėjas ją vertina kaip kaltininkų atsakomybę sunkinančią aplinkybę arba nusikaltimo kvalifikuojantį požymį.¹³³ Juk veikos padarytos bendrininkų ar organizuotoje grupėse yra laikomos atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis (atitinkamai LR BK 60 str. 1 d. 1, 2 p.), o atsakomybė už nusikalstamą susivienijimą yra numatyta atskiroje LR BK specialiosios dalies normoje (LR BK 249 str.). Be to, veikos atliktos bendrininkaujant pripažįstamos kaip kvalifikuojančios aplinkybės, pvz.: išžaginimo (LR BK 149 str. 2 d.), seksualinio prievartavimo (LR BK 150 str. 2 d.), vagystės (LR BK 178 str. 3 d.) ir kt. sudėtyse.

Apibendrinant galima teigti, kad bendrininkavimo formų išskyrimas padeda išsamiau suprasti bendrininkavimo kaip teisinio reiškinių esmę, tiksliau įvertinti bendros nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį.¹³⁴ Tačiau normų turinys įstatymų leidėjo nėra suformuotas tobulai, jam trūksta aiškumo, todėl yra būtina išgryninti požymius, kurie leistų tinkamai individualizuoti asmenų veikas, atitinkančias vieną iš bendrininkavimo rūšių.

3. 1. Bendrininkų grupė

Pirmąją bendrininkų rūšimi galima laikyti LR BK 25 str. 2 d. įtvirtintą bendrininkų grupę, kurią neretai teisės teoretikai apibrėžia kaip „paprastąją“ bendrininkavimą. Norint konstatuoti jos buvimą formaliai turi egzistuoti trys būtini požymiai:

1. Bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje dalyvauja du ar daugiau asmenų;
2. Šie asmenys susitaria daryti nusikalstamą veiką, ją tęsti ar užbaigti;
3. Bent du iš asmenų yra vykdytojai.

---

¹³² GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 32.

¹³³ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 107.

¹³⁴ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 165.

Taigi, esant šiai bendrininkavimo formai darant nusikaltimą dalyvauja tik du arba bent du vykdytojai, jei prie nusikaltimo prisideda daugiau asmenų.¹³⁵ A. Gutauskas kritikuoja šią normą, teigdamas, kad šis bendrininkų grupės apibrėžimas įnešė painiavos. Pasak jo, suprantamas įstatymų leidėjo noras atriboti bendrininkų grupę kaip atskirą bendrininkavimo formą nuo paties bendrininkavimo instituto, tačiau ši sąvoka leidžia teigti, kad bendrininkų grupėje taip pat galimas vaidmenų pasiskirstymas, būdingas organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui.¹³⁶ Su šia pozicija sutinkama iš dalies: lingvistiškai aiškinant normą matyti, kad bendrininkų grupėje galimas vaidmenų pasiskirstymas. Tačiau nėra atsižvelgta į tai, kad įstatymų leidėjas imperatyviai įtvirtino, jog organizuotos grupės kvalifikavimui yra būtina tai, kad būtų atliekami keli nusikaltimai arba vienas apysunkis, sunkus ar labai sunkus nusikaltimas, be to yra pabrėžiama, kad kiekvienas grupės narys atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Tuo tarpu bendrininkų grupė galima, kai asmenys susitaria daryti, tęsti ar užbaigti vieną nusikalstamą veiką. Be to, LAT praktikoje yra pažymėjęs, kad atribojant organizuotą grupę nuo bendrininkų grupės turi būti vertinamas organizuotumo lygis (atsižvelgiama į rengto ar padaryto nusikaltimo (ar nusikaltimų) pobūdį ir sudėtingumą, ar grupės nariai aptarė jo padarymo būdą, vietą, laiką ir kitus svarbius momentus, susitarė dėl kiekvieno užduoties ar vaidmens, numatė priemones ir pan.). Pavyzdžiui, plėšimo byloje kasatorius A. V. teigė, jog suburta trijų asmenų grupė kartu su E. T. bei A. M. neleidžia daryti išvados, jog šie asmenys veikė organizuotoje grupėje. LAT paneigė šią A. V. poziciją, kadangi byloje buvo nustatyta, kad sunkiam nusikaltimui – turto plėšimui įsibraunant į juvelyrinių dirbinių parduotuvę – daryti buvo suburta trijų asmenų grupė; rengiantis nusikaltimui buvo aptartas jo padarymo planas, susitarta dėl jo padarymo būdo, vietos, laiko; grupės nariai buvo pasiskirstę vaidmenimis; kiekvienas bendrininkų suprato darantis nusikaltimą kartu su kitais grupės nariais ir siekė bendro tikslo.¹³⁷

Pabrėžtina, kad ir baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, jog iš anksto numatytas, detalus nusikalstamos veikos padarymo planas, glaudžių ryšių tarp bendrininkų nustatymas, vaidmenų pasiskirstymas nėra būtini bendrininkų grupės požymiai. Būtinasis bendrininkų grupės požymis yra tai, kad joje turi būti bent du vykdytojai, t.y. mažiausiai du bendrininkai turi vykdyti objektyviają bendros nusikalstamos veikos sudėties pusę (ar

---

¹³⁵ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 108.

¹³⁶ GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 33.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-746/2015.

jos dalį).¹³⁸ Todėl, iš esmės, gali egzistuoti situacijų, kada šalia dviejų bendravykdytojų veikia ir kitas asmuo, pavyzdžiui, padėjėjas. Šiuo atveju, pasak V. Piesliako, bendrininkų atsakomybė paprastai nebus apsunkinama, tačiau teismai turėtų skirti ypatingą dėmesį bausmės skyrimo bei individualizavimo klausimams.¹³⁹

Analizuojamos temos kontekste paminėtina, kad praktikoje susiduriama su situacijomis, kuriose nusikalstamą veiką padaro du bendrininkai, tačiau tik vienas iš jų yra vykdytojas, o kitas – organizatorius, kurstytojas arba padėjėjas. Kaip reiktų kvalifikuoti tokias veikas? Formaliai jos neatitinka ne tik bendrininkų grupės sampratos, įtvirtintos LR BK 25 str. 2 d., kadangi šiai normai taikyti būtina situacija, kai nusikalstamos veikos sudėties požymius įgyvendina mažiausiai du vykdytojai, bet ir apskritai neatitinka jokios bendrininkavimo formos, įtvirtintos LR BK, todėl, iš esmės, jas galima vadinti „beformiu“ bendrininkavimu. Tiesa, teismų praktikoje¹⁴⁰ skiriant bausmę nusikalstamą veiką padariusiems asmenims keblumų nekyla. Tokiais atvejais teismai nutartyse apibrėžia tik veikos bendrininkų rūšis ir dėl bendrininkavimo formos nepasisako. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad „beformio“ bendrininkavimo situacijų praktikoje pasitaiko ne retai, įstatymų leidėjui derėtų papildyti LR BK 25 str. dar viena, tokias situacijas apibrėžiančia, bendrininkavimo forma arba atitinkamai pakoreguoti dabar įtvirtintą bendrininkų grupės reglamentavimą. Vis dėlto, remiantis baudžiamosios teisės doktrina bei sisteminiu LR BK aiškinimu, bendrininkų atsakomybė priklauso ne tik nuo bendrininkavimo rūšies, bet ir nuo jos formos, galų gale, toks įstatyminis reguliavimas suteiktų bendrininkavimo rūšims daugiau aiškumo.

Apibendrinant, sutinkama su teisės teoretikų nuomone, kad vis dėlto iš visų šiuo metu LR BK 25 str. įtvirtintų bendrininkavimo formų mažiausiai pavojinga – bendrininkų grupė. Kartu pažymėtina, kad ši bendrininkavimo forma pagal BK 60 str. 1 d. 1 p. ne visada laikoma aplinkybe, sunkinančia baudžiamąją atsakomybę,¹⁴¹ kadangi teismas, atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti šios aplinkybės sunkinančia.

---

¹³⁸ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 166.

¹³⁹ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 109.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 4 d. nutartis byloje Nr. 2K-504/2006.

¹⁴¹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 166.

3. 2. Organizuota grupė

Remiantis LR BK 25 str. 3 d., organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Analizuojant šią normą, išskirtini šie pagrindiniai požymiai:

1. Norint asmenims inkriminuoti organizuotos grupės požymį yra būtina, kad nusikalstamą veiką atliktų du ar daugiau asmenų iš kurių bent du yra vykdytojai. Nors tai iš esmės atitinka bendrininkų grupės sampratą, tačiau LAT praktikoje pabrėžia, kad organizuotoje grupėje organizuotumo lygis yra aukštesnis nei bendrininkų grupėje: egzistuoja išankstinis bendrininkų susitarimas, t.y. iš anksto aptariamas nusikalstamos veikos planas, numatomas įvykdymo mechanizmas, pasiskirstoma užduotimis, susitariama dėl nusikaltimo padarymo būdo, vietos ir laiko. Šios aplinkybės įtakoja glaudžių, besitęsiančių ryšių atsiradimą, suformuoja suvokimą apie priklausymą tokiai grupei;¹⁴²

2. Teismai, kvalifikuodami veiką kaip atliktą veikiant organizuota grupė, turi atsižvelgti ne tik į tai, ar kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį, bet ir į apgalvotos nusikalstamos veikos mechanizmo sudėtingumą, veikų padarymo intensyvumą, narių pasiskirstymą vaidmenimis, į kiekvieno iš bendrininkų konkrečios užduoties atlikimą siekiant bendro tikslo;¹⁴³

3. Norint atskirti organizuotą grupę nuo bendrininkų grupės, paminėtina, kad reikia atsižvelgti į LR BK 25 str. 3 d. keliamus imperatyvius reikalavimus bendrininkų veikai – asmenys turi susitarti atlikti apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą arba kelis nusikaltimus (šiuo atveju nusikaltimo pavojingumas įtakos neturi). Padaryti nusikaltimai organizuotos grupės nariams yra laikomi atsakomybe sunkinančia aplinkybe pagal LR BK 60 str. 1 d. 2 p. Tačiau, organizuota grupė kaip atskiras kvalifikuojantis požymis yra įtvirtintas, pavyzdžiui, prekybos žmonėmis (LR BK 147 str. 2 d.), vaiko pirkimo ar pardavimo (LR BK 157 str. 2 d.), pagrindinių nusikaltimų nuosavybei normose (vagystė, plėšimas, turto prievartavimas, sukčiavimas), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystės, prievartavimo, kitokio neteisėto užvaldymo (LR BK 263 str. 3 d.) sudėtyse.

---

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis byloje Nr. 2K-254/2008.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 2 d. nutartis byloje Nr. 2K-453/2012.

Aptariamoms bendrininkavimo formoms sampratą A. Gutauskas laiko labai supaprastinta. Jis teigia, kad išnyko tokie organizuotos grupės požymiai kaip didesnis organizuotumas ir susitelkimo laipsnis, pastovumas dėl nusikalstamos veikos, todėl apibrėžimas yra pateiktas be tvirto teorinio pagrindo.¹⁴⁴ Vis dėlto, su šia pozicija galima sutikti dalinai: A. Gutausko pastaba dėl įstatyme išnykusių organizuotos grupės požymių įtvirtinimo atrodo pagrįsta, tačiau reikia atsižvelgti ir į tai, kad organizuotos grupės požymių sampratos „išgryninimo“ bei konkrečios jų formuluotės nustatymo funkcijas atlieka LAT savo formuojamoje praktikoje (1, 2 išskirti požymiai). Pavyzdžiui telefoninio sukčiavimo byloje, pasak LAT, nebuvo nustatyta organizuotos grupės subjektyvaus požymio – asmenų suvokimo priklausant grupei, kadangi nuteistųjų D. F., R. S. (F.), I. D. telefoninių pokalbių išsklotinėse užfiksuotas pokalbių kiekis nors ir patvirtina buvus nuteistųjų ryšį su pataisos namuose kalintais asmenimis, tačiau iš esamų duomenų galima tik spėti apie šių pokalbių turinio įtaką daromai nusikalstamai veikai ir sieti šią bendravimo aplinkybę su organizuotos grupės požymiu.¹⁴⁵ Tuo tarpu kitoje sukčiavimo byloje kasatoriaus J. V. skundas buvo netenkintinas. LAT nustatė, kad kasatorius veikė bendrininkų grupėje kartu su kitais bendrininkais (J. V. ir E. B.), darė sunkius nusikaltimus, bendrininkai buvo pasiskirstę užduotimis – J. V. atlikdavo ikiteisminio tyrimo metu nenustatyto asmens telefonu duotus nurodymus vykdamas pas nukentėjusiuosius į namus, apgaule paimdavo jų turtą, grynuosius pinigus, kreditines bankų korteles, jas naudojo bankomatuose išgryninant nukentėjusiųjų sąskaitose esančius pinigus, prie bankomatų vykdavo kartu su nukentėjusiais (L. A.), vėliau E. B. J. V. nurodytas atitinkamas sumas pervesdavo į taip pat J. V. nurodytas kitiems asmenims priklausančias bankų sąskaitas. LAT pabrėžė, kad minėti veiksmai parodo J. V. suvokimą, kad jis veikė kaip bendrininkas organizuotoje grupėje, kitaip tariant, LAT, priešingai nei prieš tai minėtu atveju, nustatė būtinų požymių visumą, kurių pakako teismui pripažinti organizuotos grupės egzistavimą.¹⁴⁶

Galima daryti išvadą, kad pagrindiniais organizuotą grupę išskiriančiais požymiais galima laikyti asmenų organizuotumo lygį, vaidmenų/užduočių pasiskirstymą, susitarimą daryti veikas, numatytas LR BK 25 str. 3 d. Be šių, jau paminėtų, baudžiamosios teisės mokslininkai išskiria ir kitus požymius (išankstinį bendrininkų susitarimą, susitarimą padaryti vieną ar kelis nusikaltimus, asmenų susitarimą dėl nusikalstamos veikos

¹⁴⁴ GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 34.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-304-942/2015.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis byloje Nr. 2K-525/2014.

aplinkybių ir kt.),¹⁴⁷ tačiau svarbiausia problema kylanti praktikoje yra organizuotos grupės atribojimas nuo nusikalstamo susivienijimo.

3. 3. Nusikalstamas susivienijimas

Nusikalstamą susivienijimą įstatymo leidėjas pirmiausiai įtvirtino kaip trečiąją bendrininkavimo formą, tačiau pabrėžtina, kad „nusikalstamas susivienijimas“ LR BK specialiosios dalies 249 straipsnyje yra įtvirtintas ir kaip savarankiškas nusikaltimas. Pirmiausia kalbant apie nusikalstamą susivienijimą kaip bendrininkavimo formą,¹⁴⁸ pažymėtina, kad jos buvimą galima konstatuoti, egzistuojant visumai LR BK 25 str. 4 d. įtvirtintų požymių:

1. Susivienija trys ar daugiau asmenų (teismų sprendimuose šis aspektas paprastai nurodomas taip, kaip formuojama LR BK 25 str. 4 d., paprastai akivaizdus požymis);

2. Šie asmenys susivienija bendrai nusikalstamai veiklai;

3. Asmenys daro vieną ar kelis apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus (tai tokie nusikaltimai, už kuriuos numatyta didžiausia laisvės atėmimo bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo. Atsakomybei už nusikalstamą susivienijimą nėra būtina, kad tokie nusikaltimai būtų padaryti, nors teismų praktikoje linkstama pabrėžti, kiek ir kokių veikų nusikalstamas susivienijimas yra padaręs. Tačiau nėra būtina, kad kiekvienas iš padarytų nusikaltimų būtų tik sunkus, labai sunkus ar apysunkis – praktikoje kaip veikų sutaptis kartu būna kvalifikuojami ir baudžiamieji nusižengimai);

4. Asmenis sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas (nusikalstamam susivienijimui būdingas aukštas organizuotumo lygis: susivienijimo narių ilgalaikiai tarpusavio ryšiai, tam tikrų vaidmenų ar užduočių turėjimas siekiant maksimalių bendros nusikalstamos veikos rezultatų);

5. Šiai formai priskiriama antikonstitucinė grupė ar organizacija.¹⁴⁹

Lyginant pateiktą sampratą su tame pačiame LR BK straipsnyje įtvirtina organizuotos grupės samprata, pastebėtina, kad normos yra ganėtinai panašios: abejoms formoms yra keliamas identiškas nusikalstamos veikos pavojingumo reikalavimas, taip pat numatytas asmenų bendrininkavimo formoje skaičius, be to, organizuotos grupės atveju įtvirtintas „tam tikros užduoties ar skirtingo vaidmens“, o nusikalstamo susivienijimo

---

¹⁴⁷ GUTAUSKAS A. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 2003, t. 41(33), p. 60-71.

¹⁴⁸ LR BK 249 str. analizė pateikiama kitoje darbo dalyje.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

atveju „pastovaus tarpusavio ryšių bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo“ reikalavimai. Juos aiškinant lingvistiškai, gali įnešti daug painiavos.

Teismų praktikoje gana daug atvejų, kai LAT teisėjų kolegija turi motyvuotai atsakyti į kasatorių skundus, kurie savo veiką bando pagrįsti kaip atliktą veikiant organizuotai grupei, o ne nusikalstamam susivienijimui. Pavyzdžiui kasatoriai D. S., L. Ž. ir A. M. buvo nuteisti už tai, kad D. S. įkūrė nusikalstamą susivienijimą ir dalyvavo jo veikloje, o L. Ž. bei A. M. dalyvavo šio nusikalstamos susivienijimo veikloje. Veikdami minėta bendrininkų forma, kasatoriai atliko daugiau nei 20 nusikalstamų veikų, tarp kurių net 18 sudarė didelės vertės svetimo turto (automobilių) vagysčių, po kelis dokumento klastojimo ir kontrabandos įstatymo draudžiamų veikų. Visi kasatoriai savo skundus motyvavo tuo, kad teismuose buvo pripažinta, jog nėra duomenų apie tai, jog nusikalstamas susivienijimas buvo kuriamas verbuojant tinkamus asmenis, pasiskirstant vaidmenimis, apsirūpinant ryšio bei technikos priemonėmis ir kt. Be to, jų teigimu, M. B. (nusikalstamos veikos bendrininkas) suvokė dalyvaujantis organizuotos grupės veikloje, o ne nusikalstame susivienijime. LAT šiuo atveju pripažino kasatorių argumentus, kuriais jie teigia, kad nusikalstamas susivienijimas paprastai kuriamas jų skunduose nurodytu būdu, tačiau šios konkrečios situacijos atveju tokių veiksmų atlikti nereikėjo, nes D. S., L. Ž., A. M. turėjo nusikalstamos veiklos patirtį, todėl susitarimas susijungti bendrai nusikalstamai veikai atsirado iš bendro visų savitarpio supratimo, nusiteikimo organizuoti nusikalstamą veiklą aukštesniu lygmeniu nei anksčiau. Kaip pabrėžė LAT: „tokį susikūrimą lėmė ne vieno kurio nors dalyvio telkiantys organizaciniai veiksmai, o kiekvieno nario vidiniai stimulai ir noras veikti organizuotame nusikalstamame junginyje.“ LAT taip pat atskyrė organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo požymius, konstatuodamas, kad nors minėtos formos ir turi panašumų, tačiau nusikalstamo susivienijimo narių tarpusavio ryšiai skiriasi nuo organizuotos grupės narių pastovumu, sutelktumu bei aukštesniu nusikalstamos veiklos organizaciniu lygiu. Šiuo atveju kasatoriai turėjo specialų tikslą, t.y. grobti tik vertingus, apynaujus automobilius, o tai parodo susivienijimo narių interesų bendrumą, susitelkimą specializuotai nusikalstamai veiklai. Iš bylos duomenų matyti, kad bendrininkai veikė nusikalstamame susivienijime.¹⁵⁰

Kitoje byloje LAT atmetė kasatorių E. M., A. M. ir L. B. kasacinius skundus, kurie taip pat bandė grįsti savo veiklą kaip atliktą veikiant organizuotoje grupėje. Šiuo atveju kasatoriai interpretavo įstatymą, teigdami, kad vaidmenimis ir užduotimis nusikalstamo susivienijimo nariai, skirtingai nei organizuotos grupės atveju, pasiskirsto ne

---

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis byloje Nr. 2K-545/2006.

tik darydami konkretų nusikaltimą, bet ir pačioje susivienijimo vidinėje struktūroje. Toks įstatyme minimas nusikalstamo susivienijimo narių ryšys, pagrįstas skirtingais vaidmenimis, užduotimis ir pakankamai griežta hierarchija, pasižymi pastovumu, sutelktumu ir parodo aukštesnį nusikalstamos veiklos organizacinį lygį. Be to, kasatorius E. M. teigė, kad jis apskritai nepriklausė nei organizuotai grupei nei nusikalstamam susivienijimui, kadangi jis epizodiškai padėjo savo pažįstamam auginti kanapes, o kitų asmenų net nepažinojo. Vis dėlto LAT pabrėžė, kad A. M. ir L. B. nusikalstamas veikas atliko nusikalstame susivienijime. Jie prisidėjo prie kitų nusikalstamos susivienijimo bendrininkų, grupuotės pastate augindami kanapes ir gamindami narkotinę medžiagą, tuo tarpu A. M. į nusikalstamų veikų darymą įtraukė ir V. G. (nusikalstamo susivienijimo bendrininką), prisidėjo įsigyjant pastatą, kuriame buvo verčiamasi įstatymo uždrausta veika, be to, jo vaidmuo, priešingai nei jis teigia kasaciniame skunde, nebuvo toks mažareikšmis. Šie ir kiti byloje esantys įrodymai LAT leido konstatuoti, esant nusikalstamam susivienijimui, kadangi kasatorių ir veikos bendrininkų veiksmai atitiko tiek įstatymo numatytus pastovių tarpusavio ryšių, vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo, tiek teismo konstatuotus organizuotumo lygio bei kitus nusikalstamo susivienijimo požymius.¹⁵¹

Apibendrinamas ši probleminį minėtų bendrininkų formų atribojimo klausimą, LAT suformuoja atskyrimo gaires:

1. Pastovūs ryšiai bei vaidmenų pasiskirstymas nėra pagrindiniai ir vieninteliai nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo požymiai. Sprendžiant šį klausimą privalu analizuoti visų egzistuojančių požymių visumą;

2. Motyvuojant sprendimus būtina atsižvelgti ir į tiesiogiai LR BK 25 str. įtvirtintus skirtumus: organizuotai grupei pakanka dviejų asmenų, ji neatsiejama nuo realaus nusikalstamų veikų darymo, susitarimas daryti nusikalstamą veiką įgyvendinamas bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje, kiekvienas grupės narys pats daro nusikaltimą ar atlieka tam tikrą užduotį, turi skirtingą vaidmenį.

Šiame LAT apibendrinime pabrėžiama, kad nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės santykio problemos yra sprendžiamos sunkiai.¹⁵² Vis dėlto, galutinis sprendimas nėra pateikiamas. Matyti, kad netikslumų teismų nutartyse pasitaiko. Galų gale būna ir tokių situacijų, kai asmenims neinkriminuojama nei viena bendrininkavimo forma, tinkamai nenustatant egzistuojančių jos požymių.

---

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-212/2013.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

A. Gutausko manymu, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas turėtų žymėti organizuoto nusikalstamumo reiškinių, tačiau tam būtina patobulinti šių bendrininkavimo formų sąvokas. Organizuotą grupę autorius siūlo laikyti esant trimis pagrindiniams požymiams: išankstiniam susitarimui, susitarimui daryti vieną ar kelis nusikaltimus, pasiskirstymui užduotimis, vaidmenimis tarp bendrininkų. Tuo tarpu nusikalstamo susivienijimo sudėtį A. Gutauskas siūlo koreguoti, pateikdamas būtinų požymių sąrašą: bendrininkų skaičiaus (trijų ar daugiau) reikalavimas, išankstinis susitarimas, vaidmenų/užduočių pasiskirstymas tarp grupės narių darant nusikaltimus, vadovavimas grupei – vadovo buvimas, tikslas – ekonominės naudos siekimas, smurto naudojimas ar rengimasis jį naudoti.¹⁵³ Vertinant pateikiamus nusikalstamo susivienijimo požymius, pastebėtina, kad nusikalstamam susivienijimui egzistuoti nebūtinai smurto naudojimo požymis, kadangi LAT praktikoje inkriminuoja šią bendrininkavimo formą ir be jo.

Apibendrinant, galima sutikti su pasiūlymais koreguoti nusikalstamo susivienijimo normą. Vis dėlto, teismų praktikoje kyla nemažai atribojimo problemų. Tai sąlyginai lemia įstatymo leidėjo suformuluota organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo požymių visuma. Tačiau šie požymiai turi būti įtraukiami tik įstatymo leidėjo išsamiai išnagrinėjus egzistuojančia LAT ir žemesnių instancijų sprendimais bei teismų praktikos apibendrinimais. Svarbu paminėti, kad dėmesys turi būti skiriamas ir bendrininkų grupės bei organizuotos grupės įstatyminio reglamentavimo požymių peržiūrai. Svarbu, kad LR BK 25 str. būtų suformuotas taip, kad praktikoje taikant jį būtų tinkamai įgyvendinamas bausmės individualizavimo principo reikalavimas.

---

¹⁵³ GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37), p. 35.

4. Bendrininkų baudžiamoji atsakomybė (LR BK 26 straipsnis)

Bendrininkų baudžiamąją atsakomybę reguliuojantis LR BK 26 str. numato, kad kiekvieno bendrininko baudžiamosios atsakomybės pagrindas už bendrai daromą nusikalstamą veiką yra tas pats – tai objektyvių ir subjektyvių nusikalstamos veikos požymių visuma (sudėtis) jo veikoje; bendrininko veikos kvalifikacijos priklausomybė nuo vykdytojo padarytos veikos pobūdžio bei bendrai daromos nusikalstamos veikos stadijos, kurią pasiekė vykdytojo veika.¹⁵⁴ Analizuojant šią normą matyti, kad kvalifikuoti bendrininkų veikos, remiantis vien tik LR BK specialiosios dalies nuostatomis neįmanoma. LR BK 26 str. visada bus taikomas sistemiškai papildomai su normomis, numatančiomis nusikalstamos veikos sudėtis. Konkreti LR BK specialiosios dalies norma nustato, kokią nusikalstamą veiką asmuo atliko bendrininkaudamas, tuo tarpu LR BK 24 str. atskirais atvejais apibrėžia asmens nustatytų veikų pavojingumą ir draudžiamumą.¹⁵⁵ Šis įstatymo leidėjo įtvirtintas reguliavimas yra tarsi pamatinis bendrininkų baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Tačiau LR BK 26 str. nors ir ne tiesiogiai, įtvirtina kitus bendrininkų baudžiamosios atsakomybės principinius aspektus, kuriems būtinas atskiras aptarimas:

1. Vykdytojo eksceso traktuotė ryšium su bendrininkų baudžiamosios atsakomybės akcesoriškumu;

2. LR BK 249 str. taikymas.

Šios pasirinktai išskirtos nuostatos reikalauja atskiro analizavimo, kadangi, kaip matyti ir iš teismų praktikos, teisės taikymo srityse jos sukelia nemažai problemų. Ryšium su nagrinėjamos bendrininkų baudžiamosios atsakomybės ypatumais bus aptarti ir savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkaujant pagrindai. Taip pat bus stengiamasi atsižvelgti ir į bendrininkų baudžiamosios atsakomybės konstatavimą už tam tikras atskiruose LR BK specialiosios dalies straipsniuose įtvirtintas įstatymo draudžiamas veikas.

4. 1. Bendrininkų baudžiamosios atsakomybės akcesoriškumas. Vykdytojo ekscesas.

Analizuojant LR BK 26 str. nuostatas, gali susidaryti įspūdis, kad bendrininkų baudžiamosios atsakomybės normos prasme, veikos bendrininkų baudžiamosios atsakomybės įvertinimas priklauso tik nuo vykdytojo faktiškai padarytos veikos, kitaip tariant tokia baudžiamoji atsakomybė yra akcesorinė (antrinė), kylanti iš vykdytojo

---

¹⁵⁴ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 168.

¹⁵⁵ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 109.

baudžiamosios atsakomybės. Vis dėlto tai nereiškia, kad bendroje nusikalstamoje veikoje esant tik pagalbiniam bendrininko vaidmeniui (pavyzdžiui, nusikalstamoje veikoje asmuo turėjo padėjėjo statusą) jo baudžiamoji atsakomybė visiškai priklausys nuo vykdytojo atsakomybės.¹⁵⁶ Šios nuostatos, nors, tiesiogiai ir neįvardindamas, laikosi LAT. Štai nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose teigiama, kad jei asmuo tiesiogiai nedalyvavo žmogui atimant gyvybę, tačiau organizavo, kurstė arba (ir) padėjo daryti šį nusikaltimą kitiems asmenims, jo veikos papildomai kvalifikuojamos atitinkamai pagal BK 24 straipsnio atitinkamą dalį arba dalis,¹⁵⁷ atitinkamos pozicijos LAT laikosi ir bylose, susijusiose su išžaginiu ar seksualiniu prievartavimu,¹⁵⁸ kontrabanda,¹⁵⁹ turto pasisavinimu ar iššvaistymu.¹⁶⁰

Taigi, galima teigti, kad tiek vykdytojas, tiek kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausymo nuo vykdytojo atsakomybės. Priešingu atveju susidarytų situacijos, kai atitinkamiems asmenims būtų keliami baudžiamosios atsakomybės klausimai už vykdytojo veiksmus, kurių jie neatliko, arba tam tikri asmenys būtų apskritai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu nuo jos būtų atleidžiamas veikos vykdytojas.¹⁶¹ A. Gutauskas, analizuodamas baudžiamosios bendrininkų atsakomybės ypatumus, pastebi, kad akcesorinės bendrininkavimo teorijos yra laikomasi daugelyje užsienio šalių. Šios teorijos ištakos yra siejamos su teisine nuostata, kad bendrininkų atsakomybės klausimas yra susijęs su vykdytojo atsakomybe už padarytą nusikalstamą veiką. Štai Italijoje yra laikomasi pozicijos, kad bendrininkas gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu padarytas kitas, nei jis norėjo, nusikaltimas, tačiau rezultatas buvo jo veikimo ar neveikimo padarinys, tuo tarpu Prancūzijoje asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, jeigu jis padaro kitą, bet tos pačios prigimties nusikaltimą.¹⁶² Matyti, kad ir Lietuvos baudžiamajoje teisėje yra suformuotos panašios principinės akcesorinės bendrininkų

---

¹⁵⁶ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 169.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika, 2015, Nr. 42.

¹⁶¹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 169.

¹⁶² GUTAUSKAS A. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 44.

baudžiamosios atsakomybės nuostatos – veikos bendrininkai (organizatorius, kurstytojas, padėjėjas) atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, tačiau baudžiamoji atsakomybė kiekvienam jų turi būti paskiriama atsižvelgiant į kiekvieno asmens įnašą darant nusikalstamą veiką.

Tačiau teisės taikymo praktikoje pasitaiko nemažai faktinių situacijų, kai vieno vykdytojo veiksmai, realizuojant nusikalstamos veikos požymius, išeina iš bendro asmenų susitarimo ribų. Tokiais atvejais, remiantis LAT praktika bei teisės doktrina, atsiranda vykdytojo ekscesas.

LR BK „eksceso“ sąvoka tiesiogiai nėra įtvirtinta. Jos turinys yra siejamas su LR BK 26 str. nuostatomis, kuriomis remiantis, teigtina, kad nusikalstamoje veikoje dalyvaujančio vieno ar kelių asmenų susitarimo su bendrininkais ribų peržengimas, veikos padarymas ar padarinių sukėlimas, dėl kurių nesitarta, yra įvardijamas kaip vykdytojo ekscesas.¹⁶³ Kitaip tariant, vykdytojo ekscesą galima apibrėžti kaip situaciją, kai vienas bendrininkas padaro tokių veiksmų, kurie savo pobūdžiu, apimtimi arba padarymo būdu neatitinka susitarimo turinio ir sudaro kvalifikuotą nusikaltimo rūšį, arba kai jis padaro dar kokį nors kitą nusikaltimą, dėl kurio su kitais bendrininkais nebuvo susitarta.¹⁶⁴ Taigi, norint konstatuoti vykdytojo eksceso buvimą, turi būti nustatyta šių požymių visuma:¹⁶⁵

1. Nėra veiksmų bendrumo;
2. Iš anksto nežinoma apie vykdytojo veiksmus.

Paminėtina, kad teismų praktikoje vykdytojo ekscesu yra laikytini tokie veiksmai, kurių neapima bendrininkų tyčia arba kurie nebuvo susitarimo dalyku ar buvo padaryti neatsargiai.¹⁶⁶ Matyti, kad teismai išskiriama papildomus eksceso požymius, kurie nurodo, jog vertinant eksceso buvimą ar nebuvimą kiekvienu konkrečiu atveju, būtina atsižvelgti į asmens subjektyvią nusikalstamos veikos pusę – tyčią. Apibendrinant teisės teoretikų ir teismų formuojamas pozicijas, teigtina, kad vykdytojo ekscesu galima laikyti tokią situaciją, kai vykdytojas atlieka priešingus veikos bendrininkų bendram susitarimui veiksmus, kurių neapima likusių, apie šiuos veiksmus iš anksto nežinojusių, veikos bendrininkų tyčia ar tie veiksmai vykdytojo yra padaromi neatsargiai.

Byloje nustačius egzistuojant vykdytojo ekscesui bei remiantis LR BK 26 str. 1 d., darytina išvada, kad už tokius veiksmus ir jų padarinius atsakys tik juos atlikęs

---

¹⁶³ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 92.

¹⁶⁴ GUTAUSKAS A. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 43.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugpjūčio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-616-185/2011.

asmuo. Tokiais atvejais išnyksta būtini bendrininkavimo požymiai, todėl vykdytojui, o ne visiems bendrininkams turi būti inkriminuojamos tik jo suvoktos ir realizuotos kvalifikuotos nusikalstamos veikos aplinkybės.¹⁶⁷ Pavyzdžiui galima situacija, kuomet bendravykdytojais sutaria atlikti vagystę, tačiau vieno iš jų veiksmai perauga į plėšimą – LAT nagrinėtoje byloje¹⁶⁸ kasatorius M. R. peržengdamas susitarimo su E. T. pagrobti svetimą turtą vagystės būdu ribas, sustabdė J. N. (nukentėjusį) ir, pridėjęs jam prie kaklo peilį, pagrasino papjauti jeigu šis toliau juos vysis. Nagrinėdama kasatoriaus skundą, kuriuo M. R. norėjo, kad jo veiksmai būtų kvalifikuoti kaip vagystė, o ne plėšimas, teisėjų kolegija pažymėjo, jog kai vagystė dar nebuvo baigta, kadangi „ją pabaigti trukdė viena iš pagrobėjų (E. T.) persekiojės nukentėjusysis. Šį persekiojimą nutraukė M. R., kuris pagrasino J. N. peiliu, kad šis liautųsi tai daryti, t. y. kad E. T. netrukdomai galėtų išlaikyti pagrobtą telefoną ir kad nuteistųjų bendras nusikalstamas sumanymas (pradėtas įgyvendinti anksčiau, važiuojant autobusu) būtų visiškai realizuotas.“ Šiuo atveju LAT konstatavo egzistavus vykdytojo M. R. ekscesą, remdamasis vagystės sudėties baigtumu: E. T. dar nebuvo pagrobęs telefono, juo negalėjo laisvai disponuoti, nes J. N. jį vijosi, o pagrobimo užbaigimo momentui įtakos turėjo M. R. veiksmai, kuriais jis peržengė susitarimo su E. T. ribas, todėl M. R. buvo nuteistas atlikęs LR BK 180 str. 2 d. numatytą veiką.

LAT praktikoje pasitaiko atvejų, kai vienoje veikoje egzistuoja net kelių vykdytojų ekscesai. Pavyzdžiui nusikalstamo susivienijimo byloje LAT konstatavo, kad „M. S. ir S. A. nežinojo, jog G. ir D., o R. L., R. A. ir M. S. nežinojo, kad J. plėšimo metu bus naudojamas šaunamasis ginklas, jų veikos, skirtingai nei organizatoriaus ir vykdytojų, kvalifikuotos pagal BK 180 straipsnio 2 dalį“. Šiuo atveju Š. M. ir G. F. Buvo nuteisti už tai, kad plėšimo metu, peržengdami susitarimo su kitais bendrininkais ribas, tyčia dėl savanaudiškų paskatų ir itin žiauriai nužudė M. B.¹⁶⁹

Pabrėžtina, kad vykdytojo ekscesu nebus laikomas toks vykdytojo elgesys, kuris ir skirdamasis nuo bendrininkų numatytos sutartos veikos nekeičia kėsinimosi esmės, todėl neturi reikšmės numatytos (sutartos) ir realizuotos veikos kvalifikavimui.¹⁷⁰ Štai LAT 2006 m. spalio 10 d. nutartyje nagrinėtas kasatoriaus A. V. skundas, kuriame teigiama, esą „Teismai neįvertino S. O., kaip nusikalstamos veikos vykdytojo, eksceso – A. V. tvirtina, kad jis nenumatęs ir negalėjęs numatyti, kad darydamas nusikalstamą veiką S. O. panaudos

¹⁶⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 169.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-637/2010.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

¹⁷⁰ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 169.

su savimi turėtą metalinį strypą, kurį ir pasiėmė, ir panaudojo savo iniciatyva, be to, su S. O. nebuvo tartasi, kokias priemones ir būdus jis panaudos prieš nukentėjusįjį.“ LAT šiuo atveju pabrėžė, kad ekscesu negalima laikyti tokių argumentų, kuriais teigiama, kad pakaltinamas asmuo, inicijuojantis kito asmens užpuolimą, kurio metu iš anksto parūpinami pavojingi įrankiai, negali nesuvokti, kad užpuolimas gali sukelti nukentėjusiajam sunkius padarinius. Tokia situacija, kai vienas iš vykdytojų atlieka su kitais bendrininkais aptartus veiksmus nėra laikoma vykdytojo ekscesu.¹⁷¹

Apibendrinant darytina išvada, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje įvirtintas akcesorinis bendrininkų baudžiamosios atsakomybės modelis. Teismai, remdamiesi LR BK 26 str. įtvirtintu reguliavimu, kiekvienu konkrečiu atveju turi individualizuotai nustatyti asmens veiksmų pobūdį ir laipsnį bendrininkaujant atliktoje nusikalstamoje veikoje, pagal kuriuos kiekvienam veikos bendrininkui paskiriama individualizuota bausmė. Be to, vertinant bendrininkų veiksmus, reikia atsižvelgti ir į galimas situacijas, kuomet vieno ar kelių asmenų veiksmai peržengia bendro susitarimo ribas – šiais atvejais baudžiamoji atsakomybė nebus taikoma tokių veiksmų neatlikusiems asmenims.

4. 2. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką bendrininkaujant

LR BK 23 str. įtvirtina savanoriško atsisakymo institutą Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje. Teisės doktrinoje savanoriškas atsisakymas apibrėžiamas kaip sąmoningas, savo valia priimtas sprendimas atsisakyti tęsti pradėtą rezgimąsi nusikaltimui ar pabaigti pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką.¹⁷² Taigi, galima išskirti tokius būtinus reikalavimus, norint taikyti šį institutą:

1. Atsisakymo savanoriškumas, suprantamas kaip asmens įsitikinimas, kad nėra kliūčių baigti pradėtą nusikalstamą veiką.¹⁷³ Pabrėžtina, kad sprendimą asmuo privalo priimti savanoriškai, o ne susidūręs su nenumatytomis aplinkybėmis ar kliūtimis, neleidžiančiomis pabaigti pradėtą veiką.¹⁷⁴ Savanoriškumas yra nulemiamas asmens valinio sprendimo, sukulto gailėsčio, atsakomybės baimės ar bet kokios kitos priežasties;

2. Savanoriškas atsisakymas galimas tik rengimosi ar pasikėsinimo stadijos, t.y. iki nusikaltimo pabaigimo.

---

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-532/2006.

¹⁷² PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 147.

¹⁷³ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 80.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-360/2013.

Aptarti punktai – bendrieji savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką instituto taikymo pagrindai. Nagrinėjamos bendrininkų baudžiamosios atsakomybės temos kontekste šis institutas svarbus tuo, kad LR BK 23 str. 3 d. numato atskirą reguliavimą trims bendrininkų rūšims – organizatoriui, kurstytojui bei padėjėjui. Pažymėtina, kad organizatoriui ir kurstytojui įstatymų leidėjas numatė identišką teisinį reguliavimą – minėtais asmenimis pripažįstami nusikalstamos veikos bendrininkai neatsakys pagal LR BK, jeigu jie ėmėsi visų nuo jų priklausančių priemonių, kad kiti veikos bendrininkai nepadarytų nusikalstamos veikos, kurią jie atitinkamai suorganizavo ar sukurstė ir ta veika nebuvo padaryta ar neatsirado jos padarinių. Kiekvienas iš šių bendrininkų privalo neutralizuoti savo indėlį bendroje parengtinėje nusikalstamoje veikloje. Tai įmanoma tik aktyviais veiksmais, pavyzdžiui, įtikinant ar priverčiant vykdytoją nepradėti ar neleisti jam pabaigti bendros nusikalstamos veikos; įtikinti padėjėją atsisakyti padėti vykdytojui ir pan. Tad organizatorius ar kurstytojas, savanoriškai atsisakę pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką ir atlikę visus nuo jų priklausančius veiksmus, netraukiami baudžiamojon atsakomybėn už iki savanoriško atsisakymo padarytą veiką, jei jie pasiekė, kad vykdytojas nepadarytų bendrai numatytos ir siektos veikos (formalioje sudėtyje); vykdytojas veiką padaręs, tačiau pavyko nesukelti nusikalstamų veikos padarinių (materialiosios sudėties atveju).¹⁷⁵

LAT praktika šiuo atveju nėra gausi. Pavyzdžiui, LAT teisėjų kolegija neįžvelgė kasatorės J. J. veiksmuose savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką. J. J. sukurstė veikos bendrininką D. R. nužudyti jos sutuoktinį A. J., pažadėdama jam piniginių atlygį, tačiau teismui ji bandė įrodyti, jog pinigus D. R. kasatorė sumokėjo tik norėdama savo sutuoktinį „pamokyti“. Teismas atmetė šią versiją, konstatuodamas, kad J. J. elgesys nusikaltimo planavimo metu, iš karto ir vėliau po nusikalstamos veikos padarymo parodo, kad kasatorę tenkino nusikaltimo rezultatas, per daugelį metų po A. J. nužudymo kasatorė niekur nesikreipė dėl jo dingimo. LAT šiuo atveju pabrėžė, kad kasatorė neatsakytų baudžiamąja tvarka, jeigu ji būtų ėmusi visų nuo jos priklausančių priemonių, kad veikos bendrininkas nebūtų padaręs nusikalstamos veikos ir ja sukėlęs padarinių.¹⁷⁶

LR BK 23 str. 3 d. įstatymų leidėjas pabrėžia, kad, priešingai nei organizatorius ar kurstytojas, padėjėjas neatsakys pagal LR BK, jei savo noru atsisakys dalyvauti nusikalstamoje veikoje, apie tai pranešdamas kitiems bendrininkams ar teisėsaugoms institucijoms ir ta veika nebuvo padaryta arba ji padaryta be jo pagalbos.

---

¹⁷⁵ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 150-151.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2012.

Matyti, kad padėjėjui taikomi kitokie reikalavimai savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką. Įstatymo leidėjas, šio straipsnio prasme, įtvirtina, kad, formaliai, nusikalstama veika gali būti padaryta, tokiu atveju pakanka, kad tai įvyktų nesant padėjėjo pagalbos. Svarbu, kad padėjėjas apie tai praneštų kitiems bendrininkams ar teisėsaugos institucijoms. Toks pranešimas gali pasireikšti įvairiai: esant fiziniam padėjimui, padėjėjas turėtų atsiimti vykdytoju įteiktus įrankius bei priemonės nusikalstamai veikai atlikti, tuo tarpu padėjėjui suteikus intelektualią pagalbą, jis turi neutralizuoti bendrininkus aktyviais veiksmais, kurių vienas paminėtas pačiame įstatyme – pranešimas teisėsaugos institucijoms.¹⁷⁷

Analizuojant LR BK 23 str. gali iškilti klausimas, kokius požymius turi atitikti nusikalstamos veikos vieno ar kelių bendravykdytojų veiksmai, kad juos būtų galima traktuoti kaip savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką? Įstatymų leidėjas LR BK 23 str. 3 d. tiesiogiai nėra apibrėžęs šios situacijos, tačiau V. Piesliako teigimu, bendravykdytojas turi teisę savanoriškai atsisakyti baigti nusikaltimą neatsižvelgdamas į kitų vykdytojų ketinimus. Išvada dėl savanoriško atsisakymo tokiu atveju turi būti pagrįsta trimis aplinkybėmis:¹⁷⁸

1. Veika turi būti nutraukta esant rengimosi ar pasikėsینimo stadijai;
2. Atsisakymas turi būti savanoriškas;
3. Kitas ar kiti vykdytojai turi būti informuoti apie asmens apsisprendimą ir suvokti, kad toliau dalyvauja darant nusikaltimą ir jį baigia be kito bendravykdytojo pagalbos.

Laikantis šios pozicijos, atkreiptinas dėmesys, jog vykdytoju, kaip ir padėjėjui, yra taikoma sąlyga, pranešti kitiems veikos bendrininkams apie savo asmeninį apsisprendimą, tačiau vykdytojo informavimo atveju dar yra keliami kitų veikos bendrininkų suvokimo apie tokį pranešimą reikalavimas.

Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad tiesiogiai, egzistuojant numatytiems požymiams, bendrininkams taikoma LR BK 23 str. 3 d. turi būti aiškinama sistemiškai kartu su bendromis aptariamo instituto normomis. Tokios pozicijos laikosi ir LAT. Pavyzdžiui 2006 m. lapkričio 14 d. nutartyje buvo analizuojamas organizatoriaus savanoriško atsisakymo požymių egzistavimas. LAT nagrinėjo kasatoriaus R. R. veiksmus nužudymo byloje LR BK 23 str. 3 d. numatytų sąlygų (organizatoriaus ėmimasis priemonių, kad bendrininkai nepadarytų nusikalstamos veikos bei veikos nepadarymo ar

---

¹⁷⁷ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 151-152.

¹⁷⁸ PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 83.

jos padarinių neatsiradimo faktas) kontekste, tačiau tuo pat metu organizatoriaus veiksmuose buvo vertinamos ir bendrosios savanoriško atsisakymo sąlygos. LAT šiuo atveju pabrėžė, jog R. R. veiksmuose nebuvo savanoriškumo, kadangi nusikalstamos veikos bendravykdytojas A. S. nepabaigė ne nuo jo, kaip veikos organizatoriaus, priklausiusių aplinkybių, kadangi auka pradėjo šauktis pagalbos, priešinosi. LAT pabrėžė, kad veika nebuvo padaryta ir neatsirado padarinių ne dėl organizatoriaus veiksmų, kuriais jis turėjo imtis visų priemonių, kad bendrininkai nepadarytų organizuotos veikos.¹⁷⁹ Ši LAT nutartis svarbi dar ir dėl to, kad teismo formuojama praktika netiesiogiai nurodo, jog ne tik organizatoriaus, bet ir kurstytojo veiksmuose turi būti įžvelgiamas savanoriškumas. Tik tokiu atveju galima teisiškai pagrįstai taikyti savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutą.

Apibendrinant darytina išvada, kad savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką institutas yra labai svarbus bendrininkų baudžiamosios atsakomybės temos nagrinėjimo kontekste. LR BK 23 str. 3 d. yra įtvirtinta sąlygų visuma, kuriai esant organizatoriaus, kurstytojo ir padėjėjo veiksmus galima laikyti savanorišku atsisakymu pabaigti nusikalstamą veiką. Tuo tarpu vykdytojui yra taikomi bendrieji savanoriško atsisakymo pabaigti nusikalstamą veiką pagrindai, atsižvelgiant į LAT praktikoje bei baudžiamosios teisės doktrinoje formuojamus ypatumus.

4. 3. LR BK 249 str. „Nusikalstamas susivienijimas“

Bendrininkų baudžiamąją atsakomybę reguliuojančiame LR BK 26 str. numatyta, kad nusikalstamo susivienijimo dalyvis, nesvarbu, koks jo vaidmuo darant nusikalstamą veiką, kurią apėmė jų tyčia, atsako pagal LR BK 249 str., kuris, kaip jau buvo minėta, apibūdina nusikalstamą susivienijimą kaip nusikalstamos veikos sudėtį. Analizuojant minėtą LR BK specialiosios dalies normą, svarbu pažymėti, kad straipsnis per LR BK galiojimo laikotarpį buvo keistas viso labo tris kartus. Šie pakeitimai nusikalstamo susivienijimo sampratai didelės įtakos neturėjo: dviejuose jų įstatymo leidėjas koregavo

---

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-561/2006.

atsakomybės už kvalifikuotas veikos dalis dydžius,¹⁸⁰ tuo tarpu paskutiniu juo įtvirtino, kad už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime atsakys ir juridinis asmuo.¹⁸¹

Nagrinėjamos bendrininkų baudžiamosios atsakomybės kontekste, LR BK 249 straipsnis¹⁸² bus nagrinėjamas, atsižvelgiant į LAT praktiką ir joje esančius probleminius klausimus, nuosekliai pagal LR BK 249 straipsnio struktūrines dalis:

1. Ši norma taikoma asmenims, kurie dalyvavo nusikalstamo susivienijimo, atitinkančio LR BK 25 str. 4 d. sampratą, veikloje;

2. Kvalifikuotu nusikalstamas susivienijimas pripažįstamas, kai jo veikloje egzistuoja bent vienas šaunamasis ginklas, sprogmuo ar sprogstamoji medžiaga;

3. Itin kvalifikuota veika laikoma nusikalstamo susivienijimo organizavimas arba vadovavimas. Šiuo atveju yra asmens atsakomybė už LR BK 249 str. yra didžiausia;

4. Už dalyvavimą minėtoje veikloje atsako ir juridinis asmuo.¹⁸³

Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys, kad analizuojama norma siejasi su LR BK bendrosios dalies nuostatomis, numatančiomis nusikalstamo susivienijimo sampratą. Kaip jau buvo minėta, nusikalstamas apibūdinamas pagrindiniais požymiais, tokiais kaip trijų ar daugiau asmenų veiklos bendrumas, jos siejimas pastoviais tarpusavio ryšiais, vaidmenų pasiskirstymas ir kitais, jau aptartais požymiais. Tačiau pabrėžtina, kad LR BK 249 straipsnis kvalifikuojamas be tiesioginės nuorodos į LR BK 25 str. 4 d. LAT pažymi, kad iš tiesų minėta bendrosios dalies norma nusikalstamo susivienijimo kvalifikavimui yra labai svarbi, tačiau ja prireikus remiamasi sprendimų motyvuojamose dalyse. Be to, tokia pozicija yra įtvirtinta ir LR BK 26 str. 5 d., kurioje imperatyviai teigiama, kad nusikalstamo

---

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39⁽¹⁾ ir 306⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1733), Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. (Valstybės žinios. 2003. Nr. 74-3423).

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147¹, 199¹, 199², 267¹, 270¹, 308¹ straipsnio įstatymas. (Valstybės žinios. 2005. Nr. 81-2945).

¹⁸² Siekiant bendro aiškumo, pateikiami svarbiausi analizuojamos sudėties momentai: 1) nusikalstamo susivienijimo objektas yra visuomenės saugumas (sudėties vieta LR BK specialiojoje dalyje – XXXV skyrius, kuriame yra įtvirtinta 11 nusikalstamų veikų, turinčių vienerūšį pagrindinį objektą); 2) objektyviai nusikaltimas pasireiškia dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo (bendrininkų formos, atitinkančios LR BK 25 str. 4 d. požymius) veikloje; 3) nusikaltimo sudėtis yra formalioji – nusikaltimas yra laikomas baigtu atlikus nors dalį veiksmų, kurie gali būti pripažįstami dalyvavimu nusikalstamo susivienijimo veikloje; 4) subjektyviajai pusei yra būdinga tiesioginė tyčia – nusikalstamo susivienijimo veiklos dalyvis suvokia, kad jis kaip nusikalstamo susivienijimo narys dalyvauja jo veikloje ir nori taip veikti; 5) Nusikaltimo subjektu gali būti pakaltinamas, 16 metų sulaukęs fizinis asmuo bei juridinis asmuo. PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 224-231.

¹⁸³ Atkreiptinas dėmesys, kad LAT praktikos, susijusios su juridinių asmenų dalyvavimu nusikalstamame susivienijime, nėra.

susivienijimo dalyviai, nesvarbu, koks jų vaidmuo darant nusikalstamą veiką, kurią apėmė jų tyčia, atsakys pagal analizuojamą normą kaip vykdytojai.¹⁸⁴ Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad asmuo vykdytoju bus pripažintas tik LR BK 249 str. kontekste, tuo tarpu atsakomybė už kitas asmens padarytas nusikalstamas veikas bus individualizuojama, t.y. bus išaiškinamas kiekvieno dalyvio vaidmuo nusikalstamoje veikoje, įvertinama jo asmenybė bei atsižvelgiama į kitas aplinkybes.¹⁸⁵ LAT šiuo atveju pažymi, kad asmens kvalifikavimas kaip vykdytojo visose nusikalstamose veikose (turima omeny situacija, kai, pavyzdžiui, asmenys subūrę nusikalstamą susivienijimą atlieka kontrabandą, tačiau atitinkamai vienas iš nusikalstamo susivienijimo narių veikė kaip padėjėjas, vykdytojams realizuojant LR BK 199 str. sudėties požymius), neatitinka nei LR BK 26 str. 5 d., nei negausios su nusikalstamu susivienijimu susijusios praktikos.¹⁸⁶ Tokios formuojamos pozicijos praktikos pavyzdžiu galima laikyti nutartį, kurioje kasatorius buvo nuteistas pagal LR BK 249 str. 1 d. už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje bei pagal LR BK 24 str. 4 d. ir 260 str. 1 d., kadangi veikė kaip organizatorius nusikalstamo susivienijimo narių jiems teikiamų narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinime kartu su kitais bendravykdytojais.¹⁸⁷

Analizuojant kvalifikuojančius LR BK 249 str. požymius, pastebėtina, kad dažniausiai LAT praktikos analizėje vartojama sąvoka „nusikalstamo susivienijimo ginkluotumas“. Ginkluotu nusikalstamas susivienijimas pripažįstamas, jei bent vienas jo narys turi šaunamųjų ginklų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų, o kiti susivienijimo dalyviai tą žino.¹⁸⁸ Atkreiptinas dėmesys į LAT pabrėžiamą asmens žinojimą apie „ginkluotumą“: nors ir užtenka, kad bent vienas nusikalstamo susivienijimo narys turėtų minėtus daiktus, tačiau sistemiškai analizuojant aptariamą normą su nusikalstama susivienijimą įtvirtinančia LR BK 25 str. 4 d., darytina išvada, kad apie tokį faktą turi žinoti mažiausiai trys asmenų grupės nariai. Be to, asmenys turi suvokti, kad šie ginklai, sprogmenys ar kiti minėti požymiai atitinkantys daiktai, gal būti panaudoti nusikalstamo susivienijimo tikslams įgyvendinti, priešingu atveju asmenims, kurie neturi „ginkluotumo“ požymį atitinkančių daiktų arba nežino jų esant, atsakomybė už LR BK 249 str. 2 d. nėra

---

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

¹⁸⁵ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 173.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-24/2006.

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26.

taikoma.¹⁸⁹ Svarbu pažymėti, kad nusikalstamo susivienijimo dalyviai, panaudoję šaunamąjį ginklą atlikdami veiką, už kurią numatyta atsakomybė kitame LR BK straipsnyje, turinčiame atskirą kvalifikuojančią dalį, įtvirtinantį minėtą požymį atsakys pagal LR BK 249 str. 2 d. ir atitinkamo straipsnio dalį.¹⁹⁰

Vadovavimas nusikalstamam susivienijimui bei jo organizavimas yra LR BK 249 str. itin kvalifikuojantys požymiai. Organizavimas pasireiškia veiksmais, kuriais parenkami, verbuojami, telkiami bendrai nusikalstamai veiklai susivienijimų dalyviai, atliekamas vaidmenų susivienijimo skirstymas ir kt., tuo tarpu vadovavimu galima laikyti nusikalstamo susivienijimo dalyvių ryšių koordinavimą, vidaus elgesio taisyklių nustatymą, drausmės palaikymą, nusikalstamos veiklos planų rengimą¹⁹¹ ir kitus LAT praktikoje¹⁹² išskiriamus požymius. Vis dėlto painiavos tokiaime įstatymo leidėjo sukurtame reguliavime yra: LR BK 249 str. 3 d. yra įtvirtintos nusikalstamo susivienijimo „organizatoriaus“ ir „vadovo“ sąvokos. Yra susidariusi teisinio reguliavimo spraga, kadangi įstatymų leidėjas nėra pateikęs konkretaus šių sąvokų aiškinimo. Be to, nesant LR BK įtvirtinto bent abstraktaus jų turinio, galima kelti klausimą, ar pavyzdžiui nusikalstamo susivienijimo vadovo požymių negalima tapatinti su LR BK 24 str. 4 d. numatyta bendrininkų rūšimi – organizatoriumi? LAT šiuo atveju neretai apskritai atsisako LR BK 249 str. 3 d. inkriminavimo, kadangi susidaro situacija, kuomet yra sunku nustatyti egzistuojant aptariamus požymius, nes jų turinys nėra tiesiogiai įtvirtinamas įstatyme. Tokiu atveju teismai:¹⁹³

1. apskritai atsisakoma inkriminuoti minėtus požymius ir pasilieka prie dalyvavimo nusikalstamo susivienijimo veikloje; arba
2. nusikalstamo susivienijimo vadovavimo/organizavimo faktas yra nurodomas, aptariamai jį patvirtinantys egzistavę objektyvūs požymiai, tačiau konkretus asmuo už šias veikas nėra traukiamas atsakomybėn.¹⁹⁴

Analizuojamos LR BK 249 str. 3 d. kontekste pažymėtina, kad LAT praktikoje organizavimo ir vadovavimo nusikalstamam susivienijimui požymiai yra gretinami, jų prasmė aiškinama kartu, nors ir yra bandoma atskleisti skirtingą jų turinį. Tai galima sieti su tuo, kad teismai prioritetą teikia nusikalstamo susivienijimo kūrimo

---

¹⁸⁹ PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, p. 229.

¹⁹⁰ *Ibid.* p. 230.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26, 12 punktas.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-545/2006.

baigtumui nustatymui, kuris yra suprantamas, kaip jų dalyvių parinkimas, verbavimas, sutelkimas bendrai nusikalstamai veiklai, vaidmenų susivienijimo nariams paskirstymas ir pan. Be to, iš šių požymių, LAT formuoja vieningą nusikalstamo susivienijimo organizavimo ir vadovavimo turinį.

Apibendrinant darytina išvada, kad įstatymo leidėjo pasirinktas reguliavimas, numatant nusikalstamą susivienijimą kaip trečiąją bendrininkavimo formą bei įtvirtinant jį kaip atskirą nusikalstamos veikos sudėtį LR BK specialiojoje dalyje, rodo ypatingą dėmesį egzistuojančiai sudėtingiausiai ir pavojingiausiai organizuoto nusikalstamumo formai. Nors teisės doktrinoje bei LAT praktikoje nusikalstamas susivienijimas kaip bendrininkų rūšis yra išnagrinėta gana plačiai, vis dėlto išanalizavus aptartą specialiosios dalies normą, matyti, kad tiek LAT, tiek teisės teoretikai yra priversti taikyti įstatymą, kuriuo numatytas teisinis reguliavimas sukelia daugiau neišškumo, negu konkretumo ir apibrėžtumo.

5. Organizuoto nusikalstamumo samprata tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose

Organizuotas nusikalstamumas, kaip žinia, egzistuoja ne tik Lietuvoje, tai – ir tarptautinio pobūdžio reiškinys. Kaip pažymi A. Gutauskas, atskiros šalies organizuotas nusikalstamumas išsiplėtoja tam tikromis tos šalies istorinėmis sąlygomis, todėl negali būti vienodas, kadangi konkrečios organizuotos nusikalstamumo formos, pasireiškiančio atskiroje valstybėje, yra nulemiamos specifinių veiksmų, kuriems įtakos turi socialinės, ekonominės sąlygos.¹⁹⁵ Tad natūralu, jog įvairių valstybių baudžiamosios teisės sistemose, organizuoto nusikalstamumo samprata bei su atsakomybe už šį reiškinį numatytas įstatyminis reguliavimas.¹⁹⁶ Vis dėlto, atsižvelgiant į faktą, kad paskutiniais dešimtmečiais buvo priimta nemažai tarptautinių teisės aktų, kovai su organizuotu nusikalstamumu bei į iš esmės magistro darbe išnagrinėtą Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintą bendrininkavimo institutą, būtų tikslinga apžvelgti pagrindinius tarptautinio pobūdžio teisės aktus, dariusius įtaką Lietuvos įstatymo leidėjui, kurie pateikia skirtingą organizuoto nusikalstamumo sampratą, pagrindines principines kovos su juo gaires.

Svarbiausiais jų, turinčiais tiesioginę įtaką nagrinėjamo bendrininkavimo instituto reglamentavimui galima laikyti šiame darbe jau minėtus Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (toliau – Konvencija),¹⁹⁷ Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. spalio 24 d. pagrindų sprendimą 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu (toliau – ES pagrindų sprendimas) bei Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pamatinis sprendimą 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu.¹⁹⁸ Šie teisės aktai tarptautiniu lygmeniu apibrėžia principines su organizuotu nusikaltimu susijusias nuostatas: apibrėžia, kokie asmenys yra laikomi organizuotų grupių nariais, numato bausmių rūšis ir dydžius, juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą tokioje veikoje, jurisdikcijos priemones ir kt. Be kita ko, minėtuose teisės aktuose yra

---

¹⁹⁵ GUTAUSKAS A. Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problematika. *Jurisprudencija*, 1999, t. 13(5), p. 21-31.

¹⁹⁶ Užsienio valstybių bendrininkavimo instituto sampratų įvairovę analizuoja užsienio mokslininkai, pavyzdžiui prancūzas Jean Pradel (žr. PRADEL J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001), vokiečių Johannes Wessels (žr. WESSELS J. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003.) ir kt.

¹⁹⁷ Kartu su Lietuvoje ratifikuotais jį papildančiais protokolais: Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Valstybės žinios. 2003. Nr. 49-2163), Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Valstybės žinios. 2003. Nr. 49-2166), Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Valstybės žinios. 2005. Nr. 12-358).

¹⁹⁸ Iš dalies keistas Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. lapkričio 28 d. pamatinis sprendimas 2008/919/TVR

formuojamos pagrindinės organizuotos grupuotės sampratos gairės, kurių turinys bei lyginimas su LR BK apibrėžtomis bendrininkavimo formomis bus pateikiamas ryšium su magistro darbe nagrinėjamu bendrininkavimo institutu.

Pirmiausia vertėtų aptarti ES pagrindų sprendime įtvirtintas nusikalstamą organizaciją apibrėžiančias nuostatas, kadangi jose, lyginant su kitais dokumentais, yra pateikiamas išsamiausias su organizuotu nusikalstamu susijęs reguliavimas. Pagal ES pagrindų sprendimo 1 straipsnį, nusikalstama organizacija yra suprantama kaip struktūrą turintis susivienijimas, įkurtas per tam tikrą laikotarpį, susidedantis iš daugiau nei dviejų asmenų, sutartinai veikiančių siekiant vykdyti nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama laisvės apribojimo arba laisvės atėmimo bausme, kurios ilgiausia trukmė yra bent ketveri metai arba griežtesne bausme, ir kuriomis siekiama tiesiogiai arba netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos. Be kita ko, straipsnis detalizuoja susivienijimą, apibrėždamas, kad jis yra sudarytas neatsitiktinai, siekiant nedelsiant įvykdyti nusikalstamą veiką, kurio narių pareigos nebūtinai turi būti formaliai nustatytos, ir kuriame nebūtinai narystės tęstinumas ar išvystyta struktūra.

Minėtas ES pagrindų sprendimo nuostatas pirmiausia galima lyginti su organizuotą nusikalstamą apibrėžiančiomis, kurios įtvirtintos Jungtinių Tautų konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Konvencijos 2 straipsnyje įtvirtinta, jog organizuota nusikalstama grupė yra laikoma trijų ar daugiau asmenų grupė, egzistuojanti tam tikrą laiko tarpą ir veikianči kartu, kurios veiklos tikslas – padaryti vieną arba daugiau sunkių nusikaltimų (konvencijos prasme – veikos, už kurias skiriama laisvės atėmimo bausmė yra ne mažesnė nei ketveri metai) ir jomis yra tiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos. Lyginant šias sampratas, matyti, kad pagrindiniai jų požymiai sutampa: nusikalstamoms organizacijoms yra keliamas trijų asmenų reikalavimas, be to, tačiau abiejuose teisės aktuose įtvirtinta, kad nebūtinai, jog asmenų grupė turėtų tam tikrą vaidmenų pasiskirstymą, struktūrą ar vykdyti tęstinę veiklą.

Lyginant pateiktas Konvencijos ir ES pagrindų sprendimo nuostatas su LR BK 25 str. įtvirtintomis bendrininkavimo rūšimis, matyti, kad tiek organizuota grupė, tiek nusikalstamas susivienijimas pateiktose sąvokose turi panašių požymių.

Abiejuose minėtuose teisės aktuose yra pabrėžtinai pačios nusikalstamos organizacijos tęstinumas, t.y. pats nusikalstamas darinys turi egzistuoti tam tikrą laikotarpį. Tokio reikalavimo LR BK 25 str. pateikiamose sąvokose nėra įtvirtinto, nors sąlyginai juo galima laikyti nusikalstamo susivienijimo sampratoje pateikiamą pastovaus tarpusavio ryšių požymį, kuris, nors ir ne tiesiogiai, nurodo, kad minėtai bendrininkavimo formai priklausantys nariai kartu veikia tam tikrą laiką. Lietuvos įstatymo leidėjas didesnę dėmesį

skiria ne pačios nusikalstamos organizacijos egzistavimo laiko reikalavimui, tačiau tiek organizuotai grupei, tiek nusikalstamam susivienijimui kelia asmenų vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo reikalavimus.

Įdomu, kad nei ES pagrindų sprendime, nei Konvencijoje šis reikalavimas nėra privalomas. Šie teisės dėmesį skiria pačiam faktui, kad nusikalstama organizacija turi būti sukurta vieningam tikslui – padaryti vieną ar daugiau nusikaltimų. Analizuojant nusikaltimų požymius, pastebėtina, kad tiek Konvencijoje yra numatytas reikalavimas, jog sunkiu nusikaltimu yra pripažįstamos tokios veikos, už kurias numatyta laisvės atėmimo bausmė yra ne mažesnė nei 4 metai. Iš esmės, tai atitinka LR BK įtvirtinto apysunki nusikaltimo sampratą. ES pagrindų sprendime keliamas identiškas reikalavimas, be kita ko, dėmesys yra skiriamas ir bausmės už dalyvavimą nusikalstamos organizacijos veikloje, dydžiui – jos ilgiausia trukmė turi būti bent nuo dviejų iki penkerių metų.

Šalia aptartų Konvencijos ir ES pagrindų sprendimo pagrindinių nusikalstamos organizacijos pateikiamų nuostatų, paminėtina, kad ir Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pamatiniame sprendime 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu galima rasti nagrinėjamos sampratos apibrėžimą. Kadangi sprendimas priimtas siejant jį su terorizmo grėsme, todėl jame vartojama „teroristinė grupė“ reiškia organizuotą grupę, susidedančią iš daugiau kaip dviejų asmenų, kuri yra sukurta per tam tikrą laikotarpį suderintam tikslui – daryti teroristinius nusikaltimus. Ši grupė nėra atsitiktinai sukurta kokiam nors nusikaltimui padaryti, be to, sprendime nėra keliamo jos narių vaidmenų pasiskirstymo, narystės tęstinumo, išplėtos struktūros reikalavimų. Lietuvos įstatymų leidėjas LR BK 25 str. 4 d. teroristinę grupę prilygino nusikalstamam susivienijimui. Manytina, kad tai buvo atlikta remiantis pačios teroristinės veiklos pavojingumui, kadangi nusikalstamas susivienijimas LR BK taip pat pripažįstamas pavojingiausia bendrininkavimo forma. Be to, įstatymo leidėjas įgyvendino sprendimo reikalavimą, kad asmeniui, vadovavusiam teroristinei grupuotei turi būti skiriama didesnė laisvės atėmimo bausmė, todėl pakeitė LR BK XXXV skyriaus „Nusikaltimai visuomenės saugumui“ normas bei jį papildė 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsniais.¹⁹⁹

Toliau aptariant minėtus tarptautinius teisės aktus, pabrėžtina, kad nei viename jų nėra detalizuojami pačio dalyvio požymiai, t.y. nėra kalbama apie amžiaus, pakaltinamumo reikalavimus, įtvirtintus LR BK. 24 str. Tiesa, ES pagrindų sprendime yra įtvirtinta, jog asmens veiksmai, susiję su nusikalstama organizacija, turi būti laikomi

---

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250¹, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2013. Nr. 75-3768).

nusikalstamais, jei jis žinojo nusikalstamos organizacijos tikslą, veiklą, jos ketinimą vykdyti nusikalstamas veikas, dalyvavo nusikalstamoje nusikalstamos organizacijos daromoje nusikalstamoje veikloje, teikė informaciją, verbavo žmones ir pan., žinodamas, kad dalyvaujantis jis prisideda prie nusikalstamos organizacijos nusikalstamos veiklos. Kitaip tariant, asmuo turi suvokti, kad jis veikia tokioje organizacijoje. Šie keli reikalavimai yra panašūs į LR BK įtvirtinto bendrininkavimo instituto tyčios turinį, kurios vienas iš momentų yra asmens suvokimas, supratimas, kad dalyvauja įstatymo draudžiamoje veikloje.

Iš išdėstyto, matyti, kad aptartuose tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta nusikalstamos organizacijos samprata ir su ja susijęs reguliavimas detaliausiai yra įtvirtintas Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. spalio 24 d. pagrindų sprendimo 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu. Jame pateikta nusikalstamos organizacijos sąvoka labiausiai detalizuoja neteisėtus grupės asmenų kuriamus darinius, taip pat apibrėžiama, ką galima laikyti tokių grupių nariu bei už kokius konkrečius veiksmus asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Be kita ko, šiame ir kituose aptartuose tarptautinės teisės aktuose, didelis dėmesys yra skiriamas nusikalstamų organizacijų narių minimalių baudmės dydžių nustatymui bei jų neišvengiamumo užtikrinimo galimybei.

Lyginant aptartas sampratas su bendrininkavimo formomis, įtvirtintomis LR BK, pastebėtina, kad nusikalstamas susivienijimas labiausiai atitinka minėtuose teisės aktuose įtvirtintą „nusikalstamos organizacijos“ ar „organizuotos grupės“ sampratą. Nors tarptautiniai teisės aktai nereikalauja, kad asmenų grupėje būtų tam tikras užduočių, vaidmenų pasiskirstymas, numatyta tam tikra hierarchija, struktūra, tačiau bendrai vertinant aktus matyti, kad jie yra labiau orientuoti siekiant nustatyti atsakomybę už sudėtingomis bendrininkavimo formomis atliekamas nusikalstamas veikas ir už patį tokio bendrininkavimo faktą. Todėl manytina, kad LR BK atsakomybę numatantis reglamentavimas, susijęs su nusikalstamu susivienijimu padarytomis veikomis, atitinka tarptautinių teisės aktų reikalavimus tiek kodekse įtvirtintų šios bendrininkavimo formos požymių, tiek baudmės neišvengiamumo už patį dalyvavimą tokioje neteisėtoje veikloje, aspektais.

Išvados

1. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintą bendrininkavimo institutą bei jį detalizuojančias normas galima laikyti gana stabiliomis, kadangi įstatymo leidėjo jos buvo keisto tik kelis kartus. Šie pakeitimai buvo atlikti atsižvelgiant į Jungtinių Tautų konvenciją prieš organizuotą nusikalstamumą bei Europos Sąjungos Tarybos priimtus aktus. Pastebima tendencija, jog įstatymo leidėjas atsižvelgia į tarptautinius standartus, taip modernizuodamas su bendrininkavimu susijusias normas.

2. Bendrininkavimo instituto konstatavimui būtinas objektyvių ir subjektyvių požymių visumos nustatymas. LAT praktikoje pabrėžiama, kad šalia objektyviųjų LR BK įtvirtintų požymių turi būti konstatuotas ir priežastinis ryšys tarp kiekvieno bendrininko veiksmų ir nusikalstamos veikos ar ja atsiradusių padarinių, kuris yra vienas iš požymių, norint pripažinti asmenis, kurie tiesiogiai nerealizuoja objektyviosios nusikaltimo sudėties pusės, bendrininkais (organizatoriumi, kurstytoju ar padėjėju). Be kita ko, asmuo turi atitikti įstatyme numatytus subjekto požymius, todėl sudėtyse, kuriose yra keliamas specialiųjų subjekto požymių reikalavimas, veikos vykdytoju gali būti pripažįstamas tik juos atitinkantis asmuo, kiti bendrininkai gali būti pripažįstami organizatoriumi, kurstytoju ar padėjėju.

3. LAT formuojamoje praktikoje pripažįsta galimybę asmeniui bendrininkauti su byloje nenustatytu asmeniu. Manytina, kad ši pozicija yra klaidinga ir jai nepritartina, kadangi byloje nesant LR BK 24 str. 1 d. nustatytų amžiaus ir pakaltinamumo reikalavimus patvirtinančių duomenų, asmuo pripažįstamas nusikalstamos veikos bendrininku. Nenustatyto asmens laikymas veikos bendrininku atliekamas nesilaikant imperatyvių įstatymo normos reikalavimų.

4. Bendrininkavimo rūšių samprata yra pakankamai aiškiai detalizuota LR BK. Vis dėlto LAT praktikoje esant panašioms faktinėms aplinkybėms teismai skirtingai vertina asmenų veiksmus, kai vykdytojas yra painiojamas su padėjėju. Manytina, kad nusikalstamos veikos metu asmuo, tiesiogiai nerealizavęs objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, negali būti laikomas nusikalstamos veikos vykdytoju.

5. LR BK 25 str. 3 ir 4 d. tiesiogiai įtvirtinti du požymiai, leidžiantys atskirti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo – asmenų skaičius bei pastovių tarpusavio ryšių egzistavimas. Iš LAT praktikos matyti, kad šių požymių nepakanka, todėl šioms formoms atskirti numato papildomus požymius – narių sutelktumą, aukštesnį nusikalstamos veiklos organizacijos lygį. Manytina, kad LR BK 25 str. 4 d. turėtų būti tobulinama, papildant normą tokiais požymiais kaip nusikalstamo susivienijimo struktūros

buvimu, tarptautiniuose aktuose pabrėžiamam materialinės naudos siekimu bei LAT praktikoje formuojamais požymiais.

6. Savanoriškam atsisakymui esant bendrininkavimui įstatymų leidėjas organizatoriui, kurstytojui ir padėjėjui kelia papildomus reikalavimus – organizatorius ir kurstytojas iš esmės privalo užtikrinti, kad nusikalstama veika nebus padaryta, tuo tarpu padėjėjui pakanka atsisakyti dalyvauti veikoje, informavus apie tai kitus bendrininkus ar teisėsaugos institucijas, arba veika nebuvo padaryta ar padaroma be jo pagalbos. Tuo tarpu savanoriško atsisakymo reikalavimai vykdytojui įstatyme nėra numatyti. Manytina, kad vykdytojas gali savanoriškai atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką, jeigu veikos bendrininkai suvokia, kad nusikaltimą atlieka be jo indėlio, o jo veiksmuose galima įžvelgti bendruosius savanoriško atsisakymo požymius. Be to, vykdytojui yra keliami mažiau griežtesni reikalavimai nei kurstytojui ar organizatoriui, kadangi jis neprivalo užtikrinti, kad veika apskritai nebus padaryta ar neatsiras jos padarinių.

7. Nusikalstamo susivienijimo nariai visais atvejais kaip vykdytojai atsakys pagal LR BK 249 str. Šio straipsnio trečioji dalis numato atsakomybę už organizavimą ar vadovavimą šiai bendrininkavimo formai. Organizatoriaus samprata yra pateikiama LR BK 24 str. 4 d., tačiau įstatyme nėra apibrėžiama, kokius požymius turi atitikti asmuo, kad jį būtų galima pripažinti nusikalstamo susivienijimo vadovu. Manytina, kad šios sampratos negalima tapatinti su nusikalstamo susivienijimo vadovo požymiais, kurių turinys kol kas atskleidžiamas tik teismų praktikoje.

8. Tarptautiniuose teisės aktuose pabrėžiama, kad organizuotas nusikalstamumas – viena pavojingiausių nusikalstamų veikų, su kuriuo turi būti kovojama ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Šių aktų pagrindinės nuostatos atsispindi LR BK, kadangi buvo apysunkis nusikaltimas patenka į organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo narių padaromų veikų sąrašą. Be kita ko, už nusikalstamą susivienijimą asmenys pagal LR BK atsako kaip už atskirą nusikalstamą veiką. Pastebėtina, kad tarptautiniuose aktuose organizuotas nusikalstamumas nėra išskiriamas į tam tikras formas, labiau akcentuojamasi į jo narių atsakomybės neišvengiamumo ir jos dydžio nustatymą.

Šaltinių sąrašas

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014);
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741);
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. (Valstybės žinios. 2002. Nr. 112-4970);
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinimo 2000 m. rugsėjo 26 D. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39⁽¹⁾ ir 306⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1733);
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. (Valstybės žinios. 2003. Nr. 74-3423);
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 1471, 1991, 1992, 2671, 2701, 3081 straipsnio įstatymas. (Valstybės žinios. 2005. Nr. 81-2945);
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250¹, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 249¹, 250², 250³, 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsniais įstatymas. (Valstybės žinios. 2013. Nr. 75-3768);
8. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Vyriausybės žinios. 1961. Nr. 18-177).

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. (Valstybės žinios. 2000. Nr. 51-1933);
2. Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pamatinis sprendimas 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu;
3. Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. spalio 24 d. pagrindų sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS A. et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003;
2. BIELIŪNAS E. et. al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989;
3. BIELINIS A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. *Teisės problemos*, 2007. Nr. 3 (57);
4. BŪDVYDIS G. Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, Nr. 4(2);
5. FEDOSIUK O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(2);
6. FEDOSIUK O. Sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje: samprata ir kvalifikavimo pagrindai. *Jurisprudencija*, 2010, 4(122);
7. GUTAUSKAS A. Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problematika. *Jurisprudencija*, 1999, t. 13(5);

8. GUTAUSKAS A. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 2003, t. 41(33);
9. GUTAUSKAS A. Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37);
10. GUTAUSKAS A. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85);
11. KAČERAUSKAS J. Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, t. 53(45);
12. ANDRIULIS V. et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002;
13. PIESLIAKAS V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008;
14. PRADEL J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001;
15. PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
16. PRAPIESTIS J. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010;
17. VANSEVIČIUS S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1996;
18. WESSELS J. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003;
19. ŽUKOVAITĖ I. Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje. *Teisė*, 2013, Nr. 86.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimai, apžvalgos:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika, 2007, Nr. 26;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika, 2015, Nr. 42.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-24/2006;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-271/2006;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 4 d. nutartis byloje Nr. 2K-504/2006;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-532/2006;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-561/2006;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis byloje Nr. 2K-545/2006;

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130/2007;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-275/2007;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-653/2007;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2008;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis byloje Nr. 2K-254/2008;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469/2008;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009;
16. 2009 m. sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Jono Prapiesčio atskirosi nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272/2009;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-294/2009;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-483/2010;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333/2010;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-637/2010;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-313/2011;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-517/2011;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2011;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2012;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2012;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-424/2012;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 2 d. nutartis byloje Nr. 2K-453/2012;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-553/2012;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-60/2013;

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-212/2013;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2013;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-360/2013;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70/2014;
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-328/2014;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2014;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-458/2014;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-699/2015;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-746/2015;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-304-942/2015;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-422-303/2015;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449-511/2015;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-70-976/2016;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-693/2016.

Kitų teismų sprendimai:

1. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2010 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-108-616/2010;
2. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugpjūčio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-616-185/2011;
3. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92-185/2015.

Santrauka

Bendrininkavimas – ypatinga nusikalstamos veikos padarymo forma. Grupės asmenų padaromos nusikalstamos veikos yra potencialiai pavojingesnės už analogiškas, padaromas vieno asmens. Tokių veikų ištyrimas reikalauja didesnių pastangų bei specifinių žinių turėjimo, todėl visais atvejais yra būtinas visapusiškas teorinis bendrininkavimo instituto požymių išmanymas, lemiantis teisingą praktinį teisės normų taikymą.

Magistro baigiamajame darbe bendrais bruožais yra aptariami bendrininkavimo instituto objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, bendrininkavimo rūšių, formų samprata ir turinys, analizuojamos su bendrininkų baudžiamąja atsakomybe susiję normos. Be kita ko, darbe neapsiribojama vien tik teorine instituto analize – didesnis dėmesys yra skiriamas probleminių klausimų, atsirandančių teisės taikymo proceso metu, aptarimui.

Darbe pateikiamos ir aptiriamos skirtingos teisės mokslininkų formuojamos pozicijos teoriniais bendrininkavimo instituto klausimais. Šalia jų yra analizuojama aktuali Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika. Be kita ko, darbe yra pateikiamos ir palyginamos organizuoto nusikalstamumo sampratos, įtvirtintos tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose, kurie turėjo įtakos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimams.

Summary

Complicity is a special form of committing a crime. Crimes committed by groups of persons are potentially more dangerous than analogous crimes committed by a single person. Investigation of such crimes requires more effort and specific knowledge; therefore, in all cases, thorough knowledge of the theoretical complicity doctrine ensuring correct application of legal norms is required.

The final Master's thesis briefly discusses the concept and content of objective and subjective elements of the complicity doctrine, types and forms of complicity, analyzes legal norms related to criminal liability of accomplices. Moreover, the thesis is not limited to the theoretical analysis of this legal doctrine: greater attention is paid to the discussion of problems that occur when the law is applied in practice.

The thesis presents and discusses different opinions of legal scholars on the theoretical issues of the complicity doctrine. It also analyzes the relevant case law shaped by the Supreme Court of Lithuania, presents and compares the concepts of organized crime established in the international and European Union legislation, which had an impact on the changes of the Criminal Code of the Republic of Lithuania.